

6

RODNA GRUDA

junij 1967

revija Slovenske izseljenske matice

Slika na naslovni strani:

Motiv iz Mengša (Foto: Marjan Zaplatil)

RODNO GRUDO izdaja Slovenska izseljenska matica v Ljubljani. Uredništvo in uprava: Ljubljana, Cankarjeva cesta 1/II. Ureja uredniški odbor. Glavna urednica **ZIMA VRŠCAJ**. Urednika: **INA SLOKAN** in **JOZE PRESEREN**.

Grafično oblikovanje: Spela Kalin in Sašo Mächtig.

Izhaja dvanaajstkrat na leto. V poletnem času izideta dve številki skupno. Letna naročnina za prekomorske dežele je 5 ZDA dolarjev. Za plačila iz inozemstva: devizni račun pri Splošni gospodarski banki 501-620-5-3204-10-4; za dinarska plačila 501-8-51. Poština plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo. Tisk tiskarne »Toneta Tomšiča« v Ljubljani.

Sliki spodaj:

Narcisne poljane pod Golico (Foto: Mirko Kambič)

Pred Blejskim Vintgarjem

RODNA GRUDA

revija Slovenske izseljske matice

Junij

XIV. leto

Št. 6

Vsebina :

Veselimo se skupaj

Novice iz matice

Zima Vrščaj: Kulturni uspehi naših rojakov nam vzbujajo globoko spoštovanje
Bogat program na pikniku v Velenju

Drago Vresnik: Naše Pohorje

Milenko Šober: Morje naše naravno bogastvo

Jugoslavija v mednarodnem tehničnem sodelovanju

Yugoslavia at International Fairs and Exhibitions This Year

Vranešič — J. M.: Slovenci gradijo v Alžiru

Zanimivosti — novice

Tito — ponovno predsednik republike

Vida Tomšič — predsednica zbora narodov

Nova slovenska vlada

Novo v naši ustavi

Praznik Ljubljane

Drago Kralj: Avstralska svatba v Podgrajah

Jože Župančič: Ameriški Slovenci zbirajo za spomenik trem Notranjcem

Vladimir Dedijer: 28. junij 1914

Vida Brest: Brodarjeva mati

Otroci berite

Leopold Suhadolčan: Primožev dnevnik

Sandi Sitar: Ob stoletnici rojstva slikarja Ivana Groharja

Jana Milčinski: Kostanjevica — mesto umetnosti

J. M.: V naših gledališčih

Stane Stražar: Zanimiva prireditvev

Marička Žnidaršič: Slednjo noč

I. S.: V spomin zvestemu rodoljubu

Naši po svetu

Jože Prešeren: Nekaj pojasnil

Naši pomenki

Učimo se slovenščine

Humor

Marjan Marinc: Če se delaš gluhega

Dragi rojaki,

sporočamo vam, da je naš letošnji koledar razprodan, naročila zanj pa še prejemamo. Zapoznelim naročnikom žal ne moremo ustreči, zato pa vam vsem že zdaj toplo priporočamo, da se čimprej naročite na

SLOVENSKI IZSELJENSKI KOLEDAR za leto 1968

Cena koledarja bo ista, kot doslej, to je 3,00 USA dolarje ali enako vrednost v drugi valuti.

Če bomo pravočasno prejeli naročila, bomo pravočasno tiskali koledar, vi pa ga boste prejeli pred novoletnimi prazniki. Poklonili ga boste lahko sorodniku, prijatelju, znancu — Slovencu, saj bo to za vsakogar lepo darilo in dragocena vez z rojstno domovino in Slovenci po vsem svetu.

SLOVENSKI IZSELJENSKI KOLEDAR 1968

naročite pri

SLOVENSKI IZSELJENSKI MATICI

LJUBLJANA, Cankarjeva 1/II

ali pri svojih zastopnikih!

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Pravkar sta izšli v reprezentativni zbirki
IZ SLOVENSKE KULTURNE ZAKLADNICE
dve jubilejni publikaciji:

Anton Tomaž Linhart

VESELI DAN ALI MATIČEK SE ŽENI

z obširnimi uvodom A. Gspana in z izbranimi
ilustracijami akad. slikarja J. Vidica — za sto-
letnico slovenskega gledališča (cena 28 N din)

in

Josip Jurčič

DESETI BRAT

z uvodom B. Berčiča in z izbranimi ilustra-
cijami akad. slikarja M. Bizovičarja — za
stoletnico prvega slovenskega romana (cena
24 N din)

Obe knjigi sta vezani v celo platno in natis-
njeni na odličnem papirju.

Naročila sprejema

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

p. p. 135

Obvestilo rojakom v tujini

Obveščamo naše rojake, ki bivajo v tujini, da lahko odprejo osebne devizne račune pri

JUGOBANKI

Ljubljana, Titova 32

Vloge na deviznih računih obrestujemo 4 % letno, vezane vloge z 12-mesečnim odpovednim rokom pa 6 % letno. Vloge so lahko vezane tudi samo za delni znesek.

Če želite odpreti devizni račun pri naši banki, prosimo, da nam pismeno sporočite na naš naslov, da vam bomo poslali potrebne obrazce in pojasnila.

Hkrati obveščamo, da zamenjujemo tudi valuto in čeke v tuji valuti ter prodajamo tujo valuto na potne liste.

Jugobanka ima svoje poslovne enote v:
Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Rijeki, Splitu, Titogradu, Novem Sadu, Skopju

JUGOSLOVANSKA BANKA

za zunanjo trgovino

Filiala LJUBLJANA

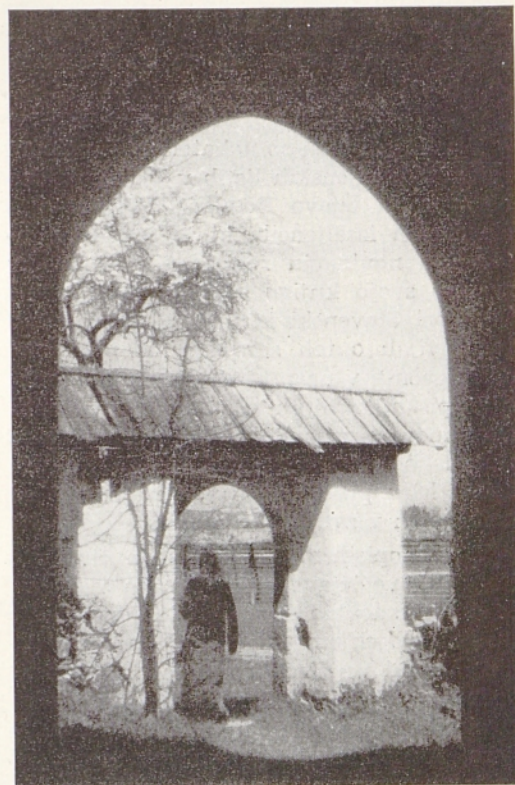
VESELIMO SE SKUPAJ

Ponca nad Planico (Foto: A. Tomšič)

Gosteče pri Škofji Loki

V Saleški dolini

Lepo so dežele po svetu. Mnoge med njimi imajo široke ceste in visoke nebotičnike. Pa vile sredi razkošnih parkov, lične hišice, gozdove, prostrana polja, cvetoče nasade in kaj še vse. Marsikaj od vsega tega imamo danes tudi pri nas v Sloveniji, zraven pa še veliko več: na oknih še cvete gorenjski nagelj in diši rožmarin in sredi poljan te po domače pozdravljajo tako čisto naši kozolci; vse do poletja vabijo smučarje naše zasnežene planine, kopalce topli valovi ob naši morski obali. Če želite v toplice ali zdravi-lišča, bo odločitev kar težka, saj jih ni malo — na Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem, v Pomurju. Tisti pa, ki prihajate po mnogih letih in so vam srca žejna domačih lepot, domá bodo po-tešena. Spomini bodo oživelili ob srečanjih z domačimi polji, trav-niki in temi tako čisto našimi kozolci.

Zdaj ste med nami in z vami so naše srčne želje: imejte se lepo, čim lepše! Dobra volja naj nas tesno poveže. Veselimo se skupaj. Zapojmo po domače tiste pesmi, ki so vam jih matere nekoč prepevale in so potem v vaših srcih spravljene romale po daljnih poteh tujih dežel. Skupaj zapešimo, veselo, razigrano, da se bodo tla zibala. Glejte: domače lehe vam ponujajo cvetja. Natrgajte ga polna naročja za svoje otroke in vnuke, da spo-znajo čudoviti vonj vaše rodne grude. Naj bodo vesela vaša praznovanja na domačih tleh! Na pikniku v Velenju, pa v Kosta-njevici, v Novi Gorici, v naših rudarskih Trbovljah in vsepovsod na družabnih srečanjih pripravljenih nalašč za vas. Prijetno naj vam bo na izletih po domačih krajih. Vse, kar je morda kdo grenkega in žalostnega prinesel v srcu s seboj, naj bo v teh dneh pozabljeno. Lepo naj vam bo med nami!

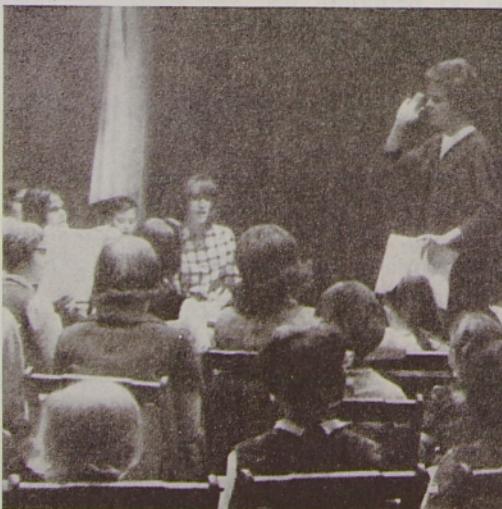
Kulturni uspehi naših rojakov nam vzbujajo globoko spoštovanje

V zadnjem času so nekateri naši ugledni rojaki v izseljenskih listih v ZDA kritično obravnavali izjavo Bogdana Pogačnika o slovenskih izseljencih, ki jo je dal v intervjuju novinarju revije »Knjiga 66« v zvezi s svojo knjigo »Povsod so ljudje«. Tudi pri Slovenski izseljenski matici smo razpravljali o teh stališčih in smatramo, da Pogačnik v nasprotju s svojim dosedanjim pisanjem to pot ni pravilno vrednotil ogromnega prispevka naših izseljencev za slovensko kulturo nasploh in za kulturo dežel, kjer prebivajo. Nekateri rojaki so nam s tem v zvezi tudi pisali.

V teh dopisih naših rojakov je zaradi te Pogačnikove izjave opaziti dvom v to, ali je stara domovina dovolj seznanjena s kulturnim življenjem ameriških Slovencev in z njihovimi velikimi uspehi na kulturnem področju. Zato bi Slovenska izseljenska matica rada zatrčila vsem našim prijateljem, Amerikancem slovenskega rodu, ki se trudijo prikazati delež ameriških Slovencev v slovenski kulturi, še zlasti pri ohranjanju in razvijanju slovenske kulture v ZDA, da je slovenski in jugoslovanski javnosti v glavnih obrisih znano, kakšni so kulturni dosežki ameriških Slovencev v polstoletju njihovega življenja v ZDA, kakšen je njihov prispevek h gospodarski moči države, v kateri žive in kakšen je njihov delež pri osvobajanju jugoslovanskih narodov pred dvajsetimi in še več leti. Naši znanstveniki, med njimi pokojni univerzitetni profesor, akademik dr. Anton Melik in profesor dr. Božo Škerlj, sta po svojem povratku iz ZDA v domovino napisala znanstveni knjigi o ameriških Slovencih »Amerika in Ameriška Slovenija« ter »Neznana Amerika«. Pisatelji, slikarji in novinarji, med njimi Tone Seliškar, Anton Ingolič, Božidar Jakac in drugi pišejo po povratku iz ZDA romane, črtice, spomine, eseje, novinarji pa članke, reportaže, televizijske in filmske reportaže o življenju in kulturi Slovencev in njihovih potomcev v ZDA. Člani Slovenske izseljenske matice, ki se mudimo med našimi rojaki, imamo po svoji vrnitvi predavanja, pišemo članke, poročila ter eseje o ameriških Slovencih. Najpomembnejšo vlogo za spozna-

vanje kulturne zgodovine ameriških Slovencev pa imajo Slovenski izseljenski koledar, Rodna gruda in druge publikacije Slovenske izseljenske matice. Bero jih ne samo v tujini, temveč tudi v Jugoslaviji.

Ni čudno. Silna je življenjska moč slovenskega človeka v ZDA, ki se kaže v izredni sposobnosti premagati največje težave in prebresti vse, kar je na poti do boljšega življenja; velika je njegova sposobnost uspeti z lastnimi organiziranimi silami, prilagoditi se v najtežjih pogojih, pri tem pa ohraniti svojo narodnost, svoj jezik, svojo nacionalno kulturo. In ne samo ohraniti jo, temveč jo odtrgani od narodne matice, daleč od jezikovnega vira in slovenske kulturne sredine, sredi tujega jezikovnega okolja, razvijati še nadalje in jo predajati naprej novim generacijam, ki rastejo v novih življenjskih pogojih, drugačnih, kakor so bili vaši. Ta velika življenjska moč, ta izredna volja obdržati svojo narodnost, jezik in kulturo, in to prenašati na otroke in vnuke, je rodila ogromne uspehe; po vsej ZDA so raztreseni številni slovenski narodni domovi s svojo bogato kulturno zgodovino, veliko število pevskih zborov in dramskih društev s sto in sto koncerti, opernimi in dramskimi predstavami — največ v Clevelandu — čez 100 slovenskih časopisov in revij v vsej ZDA, na desetine slovenskih šol, 340 knjig in brošur (kolikor jih je registriranih v ljubljanskih knjižnicah), slovenska beseda v radijskih oddajah — da omenimo samo nekatere podatke.

Ti kulturni uspehi nam vzbujajo globoko spoštovanje.

Bogata kulturna preteklost ameriških Slovencev in njihovih potomcev je tehtedel zgodovine celotnega slovenskega naroda. Tako tehten, da se s tem bavi naša znanost. Ta naloga je zaupana najvišji znanstveni ustanovi v Sloveniji, Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, v njenem oddelku Študijskem centru za zgodovino slovenskega izseljenstva.

Glede na vse to, kar smo omenili, se Slovenska izseljenska matica z izjavo Bogdana Pogačnika v intervjuju »Knjigi 66« pač ni mogla strinjati. V razgovoru, ki smo ga imeli z njim, nam je razložil, da gre za nesporazum in je v tem smislu poslal Prosveti v Chicago tudi poseben dopis.

V želji, da bi se kulturna dejavnost naših rojakov v ZDA in drugod po svetu tudi v bodoče tako lepo razvijala, vas pri srčno pozdravljamo.

Zima Vrščaj

Cilka Valenčičeva bo pela na pikniku

Med letošnjimi obiskovalci Slovenije je tudi znana dirigentka mladinskega pevskega zbora SNPJ Cilka Valenčičeva, ki bo dopotovala s skupino pittsburškega Slovenskega okteta. Prav veseli smo bili njene sporočila, da bi želela sodelovati na pikniku, kakor je tudi leta 1960. Zapela bo nekaj pesmi, lepo kakor jih ona zna.

V pismu nam je tudi sporočila, da mladinski zbor, katerega uči petja, lepo napreduje. Zdaj šteje 65 otrok, ki se pridno učijo in redno obiskujejo vaje vsak teden. Radi pojejo slovenske pesmi in se zelo zanimajo za domovino svojih staršev.

Toplo čestitamo mladi dirigentki in ji želimo pri njenem požrtvovalnem delu še novih uspehov. Nastop te naše priznane pevke na pikniku v Velenju pa bo lepa obogatitev programa, katere se že vnaprej veselimo. Obenem vabimo k sodelovanju pri programu tudi druge pevce, ki nas letos obišejo.

Bogat program na pikniku v Velenju

Letošnji gostitelji tradicionalnega izseljenskega piknika 4. julija, Turistično društvo v Velenju skupaj s predstavniki

Konec marca je prišel iz Argentine na obisk Jože Pipan iz Brji pri Gorjanskem. To je že njegov deveti obisk rodne Slovenije

60-letnico je nedavno praznoval agilni tajnik podružnice matice iz Nove Gorice Mirko Ličen. Da bodo vsi videli, kako je še mlad, se je fotografiral z brhko Ivico Bavčar, ki je prišla na obisk iz Argentine

velenjskih delovnih kolektivov, pričakujejo, da se bo te največje izseljenske prireditve v Sloveniji udeležilo okrog 5000 gostov. Najavilo se je že nekaj skupin rojakov iz ZDA in Kanade, precejšnje zanimanje za piknik pa je tudi med izseljenci in začasno zaposlenimi delavci v evropskih državah, posebej še med tistimi, ki so doma iz Šaleške doline.

Na sami prireditvi bo sodelovalo več skupin: poleg ansambla Lojzeta Slaka bo igral še ansambel »Štirje kovači«, pevski zbor »Šoštanjski fantje«, pevski zbor »Kajuh«, šoštanjska in velenjska rudarska godba in drugi. Posebej se pripravljajo za to prireditev tudi gostinci, ki so pripravili vrsto specialitet in odlično pripravljenih domačih jedil. Za goste, ki bi želeli ta dan v Velenju prenočiti, bo zagotovljenih zadosti ležišč, prav tako pa bodo dan po pikniku možni krajši izleti v okoliške turistične kraje: v zdravilišče Dobrno, v Logarsko dolino, v Slovenj Gradec in v druge kraje po željah gostov.

Pred izseljenskim piknikom, ki naj bo tudi letos, kot v preteklih letih, pravi praznik slovenskih rojakov, ki živijo na tujem, vam vsem kličemo — dobrodoščilo!

Dolenjski piknik v Kostanjevici

Kot smo na kratko že poročali, bo 25. junija na dvorišču kostanjeviškega gradu veliko srečanje izseljencev, večinoma dolenjskih rojakov z vseh koncev sveta. Podružnica Slovenske izseljenske matice v občini Videm-Krško je pripravila že podrobnejši program te prireditve: na predvečer, v soboto 24. junija bodo nastopili združeni pevski zbori zamejskih Slovencev s Koroške in Italije, v nedeljo 25. junija dopoldne pa je na programu ogled kulturnih zanimivosti Kostanjevice — Gorjupove galerije, Lamutovega likovnega salona, obnovirane cerkve z Gorjupovimi freskami, razstave na prostem Forma viva idr. Rudarska godba na pihala iz Senovega bo priredila promenadni koncert. Popoldne bo na obnovljenem grajskem dvorišču poskrbel za zabavo narodno-zabavni ansambel, gostinci pa so zagotovili pristen dolenjski cviček in prave dolenjske specialitete.

Vabimo vas, da se te prireditve udeležite v čim večjem številu!

Izseljenski dan v Trbovljah

Tudi letos bo podružnica Slovenske izseljenske matice v Trbovljah pripravila tradicionalno prireditev za slovenske rojake, ki bodo na obisku v domovini. Izseljenski dan, kot so to prireditve imenovali, je v preteklih letih privabil v Trbovlje predvsem rojake iz evropskih dežel, ki so se tu srečavali z mnogimi znanci in prijatelji, se povesečili, razen tega pa so si ogledali znamenitosti Trbovelj. Letos bo izseljenski dan 10. avgusta v Domu Svobode v Trbovljah. Domačini podrobnejši program prireditve še pripravljajo, vsekakor pa lahko že sedaj zagotovimo, da prijetne zabave in razvedrila ne bo manjkalo.

Tako so sklenili na občnem zboru podružnice Slovenske izseljenske matice, ki je bil preteklo sredo v Trbovljah. Ob tej priliki so tudi pregledali delo v preteklem obdobju, ki je bilo nadvse uspešno.

Srečanje na gradu

Podružnica Slovenske izseljenske matice v Novi Gorici bo, kakor vsa zadnja leta, pripravila družabno srečanje za naše rojake zadnjo soboto v juliju. Letos bo to srečanje v soboto 29. julija ob 17. uri v parku starodavnega kromberškega gradu. Kromberk leži sredi lepih vinogradov in vrtov. Kraj je staro slovensko naselje, ki se je prvotno imenovalo Stran. Svoje sedanje ime pa je dobilo leta 1609 po gradu, ki je bil last znanih grofov Coroninnijev. Družabno srečanje v tem lepem okolju bo prav gotovo zelo prijetno. Gostje si bodo ogledali med drugim tudi goriške muzejske zbirke v gradu. Sledil bo kulturni program, v katerem bo sodeloval pevski zbor, orkester in člani goriškega gledališča. Potem pa bo seveda prosta zabava z vsem tistim, kar spada zraven.

Topla zahvala za gostoljubje

Predstavniki Slovenske izseljenske matice in ansambel Janeza Mahkoviča iz Zagorja se toplo zahvaljujejo za pristrčno gostoljubje, ki so ga bili deležni na nedavnem gostovanju med našimi rojaki v Belgiji, Franciji in Holandiji. V prihodnji dvojni številki Rodne grude za julij in avgust bomo objavili reportažo o tem gostovanju in slike.

NAŠE POHORJE

Drago Vresnik

SVOJČAS JE BILA TO PLANINA ČUDNA

Gozdovi, planjave, grape in brez števila izvirkov in potočkov, ki klokočejo po njih, so predstavljali svojstven, odmaknjen svet, kjer se je človek mimogrede izgubil. Stari pastir Šimen Kamenik, ki je pol življenja prepasel črede za grofa v Mislinji, je imel še v pozni starosti navado, da se iz Lovrenca tja v svoje Skomarje nikoli ni odpravil brez kruha in soli. »E, nikoli človek na planini ne ve, kdaj se izgubi,« je navadno rekel. »Pride megla na planjo, pa te odnese in nič več ne veš, kje sonce vzhaja in kje zahaja.« Tako je planina svojčas »nosila« ljudi, kot so pravili. Zato je bilo treba vzeti s seboj kaj kruha in soli, zakaj zrak je sredi gozdov oster in za višinske Pohorce sploh trdijo, da pojedjo enkrat več kot oni v dolini.

ZDAJ JE STVAR DRUGAČNA

Po vojni so gozdarji napeljali blizu tisoč kilometrov novih kamionskih cest, tako da so prekrizale vsa pobočja po dolgem in počez. Mnoge pozabljene samote so se odprle svetu. Zaradi cest pa so izginili tudi mnogi pragozdovi sredi globač, kjer nikoli ni pela drvarska sekira. Zadnji del pragozda pri potoku Lobnici, v obsegu 20 hektarov, pa je še ostal. Gozdarji so ga pustili kot spomin na nekdanje pragozdove, ko so na Pohorju še brundali medvedi in so divje mačke preskakovale z veje na

vejo, včasih pa tudi kakšni ovci za vrat. Po Pohorju torej zdaj na vse strani brzijo avtomobili, zakaj stara planina je že od nekdanj privlačna za planince in turiste. Mariborčani pa se lahko zapeljejo na prve vrhove kar z vzpenjačo, ki jih v četrto ure potegne do končne postaje. Tukaj je nekaj kilometrov dolga asfaltna cesta, ki povezuje planinske hotele in domove. Temu delu Pohorja pravijo, da je »mariborsko«. Zares je tudi bolj mestno urejeno. Ne samo hotele in asfalt, tudi mnogo smučarskih žičnic so postavili okrog vzpenjače zaradi mednarodnih tekmovanj.

Na Pohorju, ki se po osemdesetih kilometrih spusti proti Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini, je danes čez štirideset sodobnih hotelov in planinskih domov. Dva velika razgledna stolpa na mariborskem Pohorju in na Rogli, povrhu pa televizijski oddajni stolp, po svoje še povečujejo višino najvišjih vrhov: Velike in Male kope ter Črnega vrha. Tudi na zahodnem Pohorju, pri Ribniškem jezeru, so zgradili planinski hotel in žičnice za smučarje.

Seveda pa vam bo vsak zavzet planinec svetoval, da je najbolje, če si ogledate ruško Pohorje. Tako me je tudi ing. Jože Teržan iz Ruš nagovoril, naj jo uberem do pohorskega pragozda, Črnega jezera in Areha. »Veste, okrog pragozda, Črnega jezera, Smolnika in Lobnice nastaja novo planinsko-turistično središče. Tukaj je tudi kaj videti. Če greste, ali pa če se peljete po novi cesti na Smolnik, imate prav blizu do slapov Velikega in Malega Šumnika. Više zgoraj je pragozd, v potoku pa so še ohranjeni ostanki nekdanje vodne riže.«

Res sem ga ubogal in našel mnogo več, kot mi je vneti predsednik ruških planincev pripovedoval. Gozdar Edi Goričan mi je prav dobro razložil, kod in kam naj se obrnem. Kako ne bi mladi mož vedel za pohorske zanimivosti, ko pa je vsak dan na nogah po teh strminah in teh temnih gozdovih, ki človeka potegnejo vase, proč od mestnega hrupa. Zgoraj na Smolniku, kjer včasih še voli niso zmogli strmine, me je kar močno presenetilo, ko sem zagledal traktor pri spomladanskem oranju. Povedali so mi, da imajo traktor tudi na drugi strani na Lobnici. Višinski kmetje so si zadnja leta opomogli. Večinoma so oproščeni davkov, zato jim ostaja denar tudi

za traktorje, motorne kosilnice in seveda tudi osebne avtomobile. Na Lobnici si je nek kmet celo omislil majhno smučarsko žičnico in začel je graditi vikend hišice za svoje motorizirane goste. Na Glažuti pa so se sindikati oprijeli izgradnje letoviščarskega naselja in pravijo, da ne bo dolgo, ko bodo tukaj gradili vzpenjačo iz Ruš na Pohorje.

Za ruško Pohorje se močno zanimajo tudi italijanski lovci. Zdaj na pomlad se oglašajo divji petelini. Sicer pa imajo tudi veliko zagrajeno lovišče za jelene. No, ker nisem lovec, sem jo mahnil dalje proti Črnemu jezeru. Sredi mahu in smrek je razlito jezerce, ki je v resnici povsem črno. Pravljica pripoveduje, da je črno zaradi gozdnega moža, ki se je skrtil na njegovo dno, da ga ljudje ne bi mogli videti. Bili so časi, ko semkaj še niso prihajali ljudje in tedaj je svobodno gospodaril po pohorskih mlakah in planjah. Od tu ni daleč do partizanskega doma in bojišča partizanske bataljona, kjer so se pohorski partizani januarja 1943 bojevali, uklenjeni v obroč od nekajkrat močnejšega sovražnika. Padli so vsi do zadnjega. Na tistem mestu, kjer so tu in tam drevesa še zaznamovana od svinčenk, stoji danes spomenik iz granita in bronca.

Dan je bil kar prekratek, zato sem sklenil, da obiščem še starega logarja Miho na Klopnem vrhu. V novi, lepi logarnici, od koder je razgled čez vse prostranstvo gozdov, pa ga ni bilo več. Po petdesetih letih se je naposled le preselil v dolino. Zaradi zime, ki je tod huda in ostra, so mi pripovedovali drvarji pri Fišerjevi žagi. Mnogokaj so mi vedeli povedati o zimi, o snegu, ki ga včasih zapade tudi do dva metra. Pa si nisem vsega zapomnil.

Prespal sem v logarnici. Zarana me je predramil oster planinski zrak. Na drugi strani idilične poseke, prav na koncu, kjer je nekoč stala stara planinska kočica na Klopnem vrhu, sem si ogledal še spomenik prvemu partizanu, ki je padel tukaj poleti 1941. Nemci so se ugnezdili na Klopnem vrhu, ko je prišla partizanska četa in zadela na stražarja. Vnel se je spopad, v katerem so partizani ugnali Nemce, ki so vrat na nos bežali v dolino. Od tistega dne je veljalo Pohorje kot »Bandengebiet«, ozemlje, ki ga nihče ni smel brez dovoljenja prestopiti. Toda partizani so se malo

Pohorje nad Šumnikom

Pohorski drvar

Stara cerkvice sv. Areha na Pohorju

Poštarski dom na Pohorju
(Foto: Anton Ingolič)

Značilne pohorske ostrvi žita (Foto: Jože Gal)

brigali za nemške prepovedi, vsako leto jih je bilo več, dokler jih ni nastalo za nekaj brigad. Mrtvaška glava, ki so jo Nemci

naslikali na table, je bila predvsem samo znamenje za njih same, za njihov konec.

Doli pri žagi, do katere pripelje lepa cesta iz Činžata in Lovrenca, sem spet srečal znanca. Prišli so iz Lovrenca. »Kaj pa bo?« sem jih vprašal. — »Kar nazaj z nami,« so mi rekli. »Logar Miha se je odselil in zdaj gremo pogledat to planinsko rezidenco. Sklenili smo, da jo lovrenški planinci skupaj z Rušani spremenimo v planinsko kočjo.«

Nisem šel z njimi, vesel pa sem bil, da bo po dvajsetih letih na Klopnem vrhu spet zaživela nova planinska kočja. Nadaljevala bo tradicijo stare, prijazne kočje, ki je že pred petdesetimi leti na stežaj odpirala vrata ljubiteljem planin. V spopadu z Nemci je pogorela do tal in trave so se razrasle nad ruševinami.

MORJE - NAŠE NARAVNO BOGASTVO

Milenko Šober

Slovenci smo pomorski narod. To je res, vendar smo se v polpreteklem času tega vse premalo zavedali, morda zato, ker nismo imeli »svojega« morja, morda zato, ker smo bili dolga leta vezani na kontinentalna središča kot je bil na primer Dunaj in ker po prvi svetovni vojni nismo imeli svoje obale.

Kljub temu pa smo Slovenci pomorski narod, zakaj vedno smo bili bolj navezani na Trst kot na Dunaj, pa čeprav se je glavno mesto ob Donavi z vsemi močmi trudilo vsiliti »celinsko« miselnost tudi drugim narodom.

Naša pomorska zgodovina je precej pisana, zanimiva in bogata. Naš pomorski muzej v Piranu — pravzaprav to še ni pomorski muzej, marveč samo oddelek muzeja — nam o tem najbolj zgovorno priča. Prvi pisani dokumenti o Slovencih pomorščakovih so zelo stari, iz leta 1354, 1388. Listina iz leta 1439 govori o Pavlu Dolničarju iz Ljubljane, ki je trgoval s svojimi ladjami med Južno in Srednjo Italijo. Podobne listine iz še starejših časov govore o Francu Rakovcu baronu Raigensfeldu iz Ljubljane. Skratka — Slovenci smo od njega dni imeli morje, tako svoj naravni izhod v svet, od njega dni do najnovejših časov, ko smo postali pravo »pomorsko ljudstvo«, to se pravi narod s pomorskim gospodarstvom. Danes imamo svoje brodersko podjetje, to je SPLOŠNO PLOVBO, ki se je uveljavila na svetovnem tržišču ladijskega prostora kot eden najbolj uglednih mednarodnih pomorskih prevoznikov, saj poleg proste ali traperske plovbe vzdržuje tudi pomembne ladijske linije — v Južno Ameriko, v Zahodno Afriko in tako imenovano linijo okrog sveta, na kateri uspešno konkurira še z dvema svetovnim ladijskima družbama.

Tudi naša novejša zgodovina govori o tem, da smo se vedno in ob vsakem času usmerjali k morju in na morje. Prvi poveljnik jugoslovanske vojne mornarice je bil Slovenec: admiral Metod Koch, ki ga je na to mesto imenoval hrvaški narodni svet leta 1918, takoj po nastanku nove države. V drugi svetovni vojni so bili nekateri slovenski pomorščaki takšni junaki, da so postali prave legendarne osebnosti. Naj omenimo samo junaka Sergeja Mašero, čigar oddelek v piranskem Pomorskem

muzeju je prav posebno zanimiv, prav tako kot je zanimiv oddelek, ki nam govori o »Trnovski mornarici«, kakor so v šali imenovali Mornariško grupo pri IX. korpusu. Mornariški odred Koper je druga slovenska pomorska enota iz narodnoosvobodilnega boja.

Osvoboditev smo Slovenci dočakali tako, da smo dobili, pravilneje: smo si priborili del naše jadranske obale, obale, ki je bila od nekdanje slovenske in ki je naš naravni izhod v svet. Toda ta obala je bila pusta, prazna — brez ladij, brez pomorščakov, brez pristanišč in luk, brez ribičev in ribiškega ladjevja. Nekaj čolnov in nekaj skromnih pristajalnih obal — to je bilo vse, kar smo našli. Bilo je dovolj, kajti imeli smo morje.

Prav kmalu smo se začeli usmerjati nanj — najprej smo ustanovili pomorsko agencijo Val, nato že zametke broderskega podjetja — Slovenija linije, dokler nismo dobili pravega broderskega podjetja — Splošno plovbo. Hkrati z brodarstvom se je začelo razvijati in obnavljati tudi ribištvo in kmalu po tem smo začeli graditi svojo pravo pomorsko luko, ki se je razvila iz majhnega pristanišča v Koprju v eno najbolj organiziranih in najhitrejših luk v Mediteranu. Letos bo ta luka dobila še železnico, to je tisto najbolj nujno povezavo z zaledjem, ki sega prek Slovenije na Madžarsko, v Avstrijo, južno Nemčijo in del Švice. Iz vseh teh dežel se že stekajo tovari v luko Koper in od tod v svet. Toda luka ni samo preprosto prekladalno središče, kjer tovari prehajajo iz kopenskih prevoznih sredstev na pomorska ali obratno: luka je postala pravo industrijsko središče, v katerem oplemenitujejo, dodelujejo in obdelujejo blago. Ima prosto carinsko cono, industrijsko cono in vrsto najsoodobnejših naprav in področij, tako da je postala, za zdaj še sicer majhna, prava svetovna luka, ki se bo v kratkem razvila v veliko, kajti železnica in nekatere druge naprave ji bodo to omogočile.

Pomorsko brodarstvo, zelo razvito pomorsko ribištvo, solarstvo, pomorski turizem, znanstvene ustanove, ki se ukvarjajo s proučevanjem morja, športni klubi in društva, navezani na morje, prava in ugledna luka — vse to je zbrano na naših 37,5 km obale in še je ostalo prostora za gradnjo novih in pomembnih pomorsko-

gospodarskih naprav. Le kako je to mogoče?

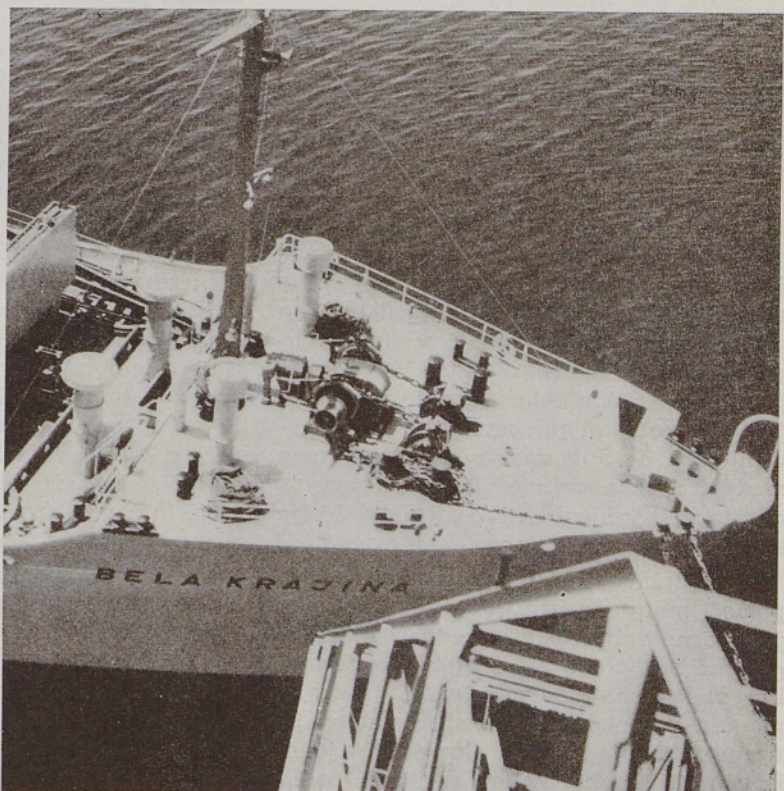
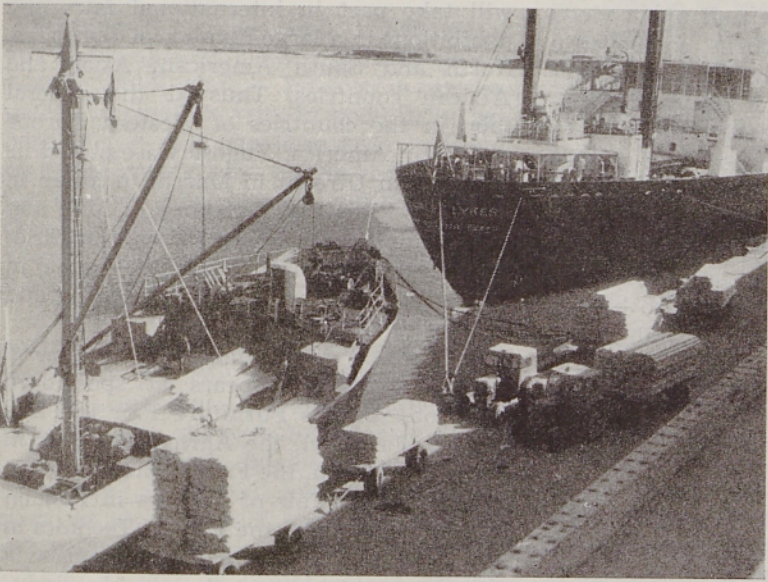
Preprosto zato, ker smo Slovenci od nekdanje bili »pomorski narod«, ljudstvo, ki je bilo obrnjeno k morju in je imelo morje za svoje naravno bogastvo. Komaj smo dobili nazaj to našo kratko in lepo obalo, že smo začeli misliti na ljudi, ki bodo odšli na morje. Ustanovili smo pomorsko šolo. Najprej srednjo z dvema oddelkoma: navigacijskim in strojniškim, nato še z ladjedeljskim in končno smo mu dodali še ribiškega. Iz piranske pomorske šole, ki se je najprej naselila v začasnih prostorih, so začeli prihajati prvi domači strokovnjaki. Kaj kmalu se je pokazala potreba po novih oddelkih, po reorganizaciji pomorskega šolstva in tako imamo danes tudi pomorsko šolo, ki daje mladim pomorščakom najvišjo možno izobrazbo v tej stroki — Visoko pomorsko šolo, eno najbolj sodobnih glede načina pouka, pa tudi zelo dobro opremljeno, čeprav morda še ne tako kot bi si šolniki in tisti, ki čakajo na pomorščake iz te šole, želeli.

Toda prav pomorska šola — naj bo srednja ali visoka — je tista velika zakladnica, ki nam omogoča izkoriščati naše največje naravno bogastvo: morje. Tega se zavedajo tako gospodarstveniki kot tudi vsi drugi in morda je prav piranska pomorska šola najlepši primer sodelovanja med tistimi, ki mlade ljudi pripravljajo na poklic in tistimi, ki bodo te mlade strokovnjake potrebovali. Piranska pomorska šola nam je doslej dala veliko kvalificiranih pomorščakov, dandanes že celo vrsto, po vseh svetovnih morjih znanih, ladijskih poveljnikov, upraviteljev strojev in seveda tudi drugih visoko kvalificiranih pomorščakov, ki jih pomorsko gospodarstvo vedno bolj in bolj potrebuje, kajti tako ladje kot luke in tudi uprave broderskih in ostalih pomorsko-gospodarskih podjetij potrebujejo vedno več in več strokovnjakov, ki morajo upravljati z zapletenimi napravami kot so že prve avtomatizirane ladje, ki jih ima Splošna plovba, prva v Jugoslaviji, kot so zapletene sodobne luške naprave ali morda še bolj zapleteno svetovno tržišče ladijskega prostora, na katerem pomorsko gospodarstvo najde delo in prinaša koristi.

Zares — Slovenci smo bili in ostanemo pomorski narod,

V koprski luki
Ulica v starem Kopru

Naši bodoči kapitani
Ladja »Bela krajina«

Jugoslavija v mednarodnem tehničnem sodelovanju

Mednarodno tehnično sodelovanje postaja vse pomembnejši element mednarodne angažiranosti Jugoslavije. V zadnjem času zajema predvsem izmenjave strokovnjakov z namenom, da se strokovno izpopolnjujejo v tujini bodisi v obliki rednega šolanja ali dopolnilnega strokovnega izobraževanja. Naša država z nekaterimi tujimi državami izmenjuje tudi strokovnjake — svetovalce, ki v sodelovanju z domačimi strokovnjaki proučujejo in rešujejo posamezne probleme. Jugoslavija z raznimi tujimi državami izmenjuje tudi tehnično dokumentacijo, izdeluje zanje razne študije in raziskovalne projekte in podobno. Takšno sodelovanje po eni strani izvira iz zunanje politike Jugoslavije, zasnovane na načelih aktivne koeksistence, po drugi strani pa je odraz teženj za postopno vključevanje v mednarodno delitev dela, kakršno poraja splošni napredek v svetu in potrebe po mednarodnem sodelovanju na vseh področjih.

Jugoslavija sicer še prejema delno brezplačno pomoč nekaterih razvitih držav (npr.: Francija, Vel. Britanija, Italija, Nizozemska itd.), oziroma od raznih mednarodnih organizacij, ki delujejo pod okriljem Organizacije združenih narodov, vendar pa je ta pomoč že sorazmerno majhna. Vezana pa je pretežno na nudenje naših uslug, ali pa prispevkov v ustrezne mednarodne sklade. Že sam podatek, da znaša prispevek Jugoslavije v sklad tehnične pomoči OZN za leto 1967 okrog 560.000 ameriških dolarjev, kaže v primerjavi s podobnimi prispevki drugih državčanic, da se Jugoslavija že uvršča med srednje razvite države. To pa se seveda odraža tudi v njeni aktivnosti na področju mednarodnega tehničnega sodelovanja.

Naša država pa nudi vse več tehnične pomoči manj razvitim državam. Do sedaj je dala na voljo raznim mednarodnim organizacijam preko 280 svojih strokovnjakov začasno delo v deželah v razvoju, na osnovi medsebojnih sporazumov pa trenutno deluje v tujini okrog 1.000 jugoslovanskih strokovnjakov različnih pokli-

cev (inženirji, tehniki, zdravniki, ekonomisti itd.). Razen tega se v Jugoslaviji šola okrog 1.000 tujih študentov, ki imajo štipendije jugoslovanske vlade, okrog 2.000 tujih študentov pa študira pri nas na lastne stroške.

Slovenija spada med najrazvitejše republike v državi, zato je tudi njena vloga v mednarodnem tehničnem sodelovanju precejšnja. Po podatkih iz leta 1966 povzemamo, da je bilo v raznih evropskih državah na specializacijah prek 200 strokovnjakov iz Slovenije, začasno pa je pri nas delovalo 16 inozemskih strokovnjakov iz raznih evropskih držav. V 20 deželah v razvoju je delovalo 120 slovenskih strokovnjakov. Štipendije je prejelo tudi okrog 150 tujih državljanov, ki so bili na specializacijah v raznih slovenskih znanstvenih ustanovah, na sami ljubljanski univerzi pa je študiralo prek 120 tujih študentov.

Gospodarska reforma, ki je v Jugoslaviji v teku že skoraj dve leti, je načelo vključevanja v mednarodno delitev dela še pospešila. To se kaže predvsem v povečani trgovinski izmenjavi s tujino. Imamo pa tudi vedno večje število trgovinskih sporazumov, ki jih naša država sklepa z drugimi državami. Svoje tradicionalno tržišče je razširila predvsem na tako imenovane dežele v razvoju. Naj navedemo nekaj konkretnih primerov: poslovno združenje »Rudis« iz Trbovelj opravlja geološke raziskave in odpira nove rudnike v Alžiriji, v Etiopiji, v Tunisu, v Združeni arabski republiki idr.; združeno podjetje »Iskra« s sedežem v Kranju je zgradilo v Indiji dve tovarni elektrotehničnih aparatov; Geološki zavod Slovenije opravlja v več deželah geološko-raziskovalna dela, slovenske projektantske in gradbene organizacije opravljajo večja dela v Libiji, v Tunisu in v drugih državah. Vse to kaže, da so se slovenska podjetja in zavodi uspešno uveljavili v tujini.

Večina dežel v razvoju navezuje nove in nove stike z Jugoslavijo, saj se zavedajo, da se ti odnosi vzpostavljajo na načelih enakopravnosti in obojestranskih interesov. Razvoj takih odnosov pa je seveda omejen in pogojen z relativno skromnimi možnostmi, ki jih ima Jugoslavija v primerjavi z drugimi visoko razvitimi deželami.

Yugoslavia at International Fairs and Exhibitions This Year

This year as in past years, Yugoslavia will take part in international fairs and exhibitions in a large number of European, North and South American, Asian and African countries. Thus at the general fairs in the countries of Western Europe and Latin America, Yugoslavia exhibited its products in Utrecht in March, in Milan in April, in Paris and Geteborg in May and will exhibit in Barcelona in June, in Trieste in July, in Solun, Bari and Vienna in September, in Copenhagen in October, and in Lima in November.

In addition to participation at general fairs, Yugoslavia appears at specialized fairs too, such as Furniture Fair in Paris (held in January), the Agriculture Fair in Verona in March, the Fair of Electronics in Paris, and the Fair of Technics in London in April, as well as the Fair of Technics in Hannover in April and May. Yugoslavia will also participate at the machine industry in Toronto, the Artisan Fair in Munich, and the Food Fair in Cologne.

Two independent industrial exhibitions are of special importance. Yugoslavia will open its great economic exhibition on July 4, 1967 in Moscow, where for twenty days millions of citizens of the capital of the Soviet Union will be able to get to know the economic achievements of Yugoslavia. A similar independent exhibition will be opened in Addis Abeba, the capital of Ethiopia.

Slovinci gradijo v Alžiru

Rudarsko-industrijska skupnost »Rudis« je kmalu po končani osvobodilni vojni v Alžiru odkrila možnosti za gospodarsko sodelovanje z mlado alžirsko državo, in sicer pri izkoriščanju mineralnega bogastva, predvsem svinčenih in cinkovih rudišč. Princip dela temelji na popolni graditvi objektov od geoloških raziskovalnih del in določanja rudnega bogastva, do odpiranja rudnikov in neposredne graditve, dobave opreme in montaže ter poskusnega

obratovanja; torej: graditev rudarskih industrijskih objektov po sistemu »ključ v roko«.

Organizacijske podrobnosti pred posameznimi akcijami in tudi med delom vodi predstavništvo »Rudisa«, ki ga najdete v mestu Alžir v ulici Zircut Youcef, v bližini sredozemske obale.

Neposredni cilj geoloških raziskovalnih del, ki jih opravljajo ekipe geološkega zavoda iz Ljubljane je — poiskati in raziskati taka nahajališča rud, ki bodo dala čimboljši uspeh v čimkrajšem času in s čim manjšimi stroški. To naj bo naša pomoč pri utrditvi gospodarstva mlade alžirske države. Med prvimi takimi nahajališči sta Kherzet Youssef in Djebel Gustar nekako sredi Sefiske visoke planote.

V Djebel Gustar so prišli naši strokovnjaki leta 1963 kmalu po končanih osvobodilnih bojih. Pod vodstvom ing. Gregorča so začeli z raziskovanjem rudnika, ki je bil za časa alžirskih bojev zaprt.

Širše raziskave v laboratorijih mežiškega rudnika in uspešni polindustrijski poskusi, ki jih je opravil metalurški inštitut v Ljubljani, so pokazali zelo ugodne rezultate. In tako je projektantska organizacija »Rudisa« s sodelovanjem mežiških strokovnjakov pripravila vse potrebne načrte.

Po sprejetem načrtu so od starih naprav, ki jih je bil zgradil prejšnji lastnik rudnika — neki Belgijec — ostali le mlini zgoščevalci in nekaj črpalk, pa še te so

bile potrebne temeljite obnove. Vso ostalo opremo pa so izdelali člani »Rudisa«, predvsem elektro-strojni obrati rudnika Mežica, ki je poslal v Djebel Gustar tudi svojo ekipo za montažo nove opreme.

Ekipa rudnika Mežica je obnovila tudi vse električne napeljave in transformatorsko postajo in vse pripravila za poskusno obratovanje. V kratkem bodo iz tako imenovane jalovine, ki je prejšnji lastniki niso znali izkoriščati, dobili dragocene svinčene in cinkove koncentrate po tehnološkem postopku, ki ga doslej še niso uporabljali pri industrijskem obratovanju. To je torej naš prispevek k bogatenju svinčenih in cinkovih oksidnih rud.

Vzporedno z graditvijo flotacije grade tudi naprave za nadaljnje bogatenje flotacijskega koncentrata, in sicer peč za kalcinacije. V letošnjem poletju bo začela obratovati tudi ta naprava in tako bo prva etapa v Djebel Gustaru končana.

Prebivalci tega kraja in širše okolice že težko čakajo, kdaj bodo začele obratovati te nove naprave.

Tudi v vasi blizu Djemile, ki leži 1300 metrov visoko na setifski planoti Alžirije, se počutijo naši rudarji kot doma. Tu delajo v rudniku Kherzet Youssef, ki je eden izmed prvih, ki ga »Rudis« gradi v celoti: od geoloških raziskav do preskusnega obratovanja in specializacije strokovnjakov. Skoraj vsa potrebna oprema za ta rudnik bo iz Jugoslavije, izdelali pa jo bodo v Trbovljah, Mežici, Doboju, Celju in drugod.

Vrtalci geološkega zavoda iz Ljubljane, ki prebivajo v vasi Kefaumarju, so s svojim delom prav zadovoljni, saj so vrtino, globoko 159 metrov, izvrtali v pičlih sedmih dneh. Z domačini, zlasti z otroki, so naši vrtalci postali pravi prijatelji. Po končanem delu se bodo preselili v pogorje Bou Taleba na 1800 m nadmorske višine.

V vasi El Halija, kjer so med osvobodilno vojno divjali ostri boji med francoskimi padalci in alžirskimi borci, najdemo novo skupino naših geologov in vrtalcev. Martin, ki vodi delo v rudniku, je povedal, da delajo naši vrtalci pod zelo težkimi pogoji. Tudi njihovo stanovanje ni kaj prida: staro, napol porušeno zgradbo so le za silo opremili. Toda kljub samotarskemu življenju in težkim življenjskim pogojem naši fantje niso izgubili dobre volje in delovnega poleta. Delajo v treh izmenah po 8 ur. Najbolj jih mučijo selitve z enega delovišča na drugega, preko grap in strmin, brez pravih poti, ko je treba večino materiala znositi na rokah.

Vendar je delo naših delavcev in strokovnjakov v Alžiriji pisano in zanimivo. Domačini jih imajo radi, kamorkoli pridejo, jih sprejmejo prijazni obrazi.

Doslej opravljeno uspešno delo pa obeta delovne možnosti v Alžiriji in drugih državah severne Afrike, kjer je mnogo oksidnih cinkovih rudišč, ki jih doslej zaradi neuspešnih tehnoloških postopkov sploh niso jemali kot ekonomsko zanimivo.

(Vranešič — J. M.)

Tito ponovno predsednik republike

17. maja je nova zvezna skupščina na skupnem zasedanju vseh zborov ponovno izvolila Josipa Broza Tita za predsednika republike. To je bil predlog predsedstva Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki je predlagala tudi predsednika zvezne skupščine, za katerega je bil izvoljen Milentije Popović.

Vsa jugoslovanska javnost, posebno pa še mladina, je svečano proslavila 75. rojstni dan maršala Tita, 25. maja. Praznovanje se je začelo že med prvomajskimi prazniki, ko je odšla na pot po Jugoslaviji vsakoletna Titova štafeta s pozdravi in voščili za rojstni dan. Štafeta je odšla iz Zagreba, od

tod pa je krenila na krožno pot po Sloveniji in prek ostalih jugoslovanskih republik. Prihod štafete v katerokoli mesto je bil združen s slovesnostjo in s proslavami.

Na sam praznik je šolska mladina odšla na izlete v znane kraje iz narodnoosvobodilne vojne, precejšnje število izletov pa je bilo usmerjenih tudi proti Kumrovcu v Hrvaškem Zagorju, rojstnem kraju maršala Tita. Njegovo rojstno hišo, ki je preurejena v muzej, vsako leto obiše okrog 350.000 obiskovalcev iz domovine in tujine.

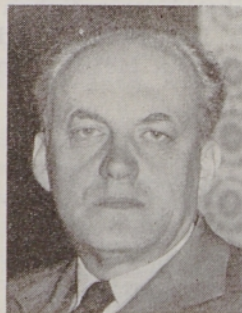
Vida Tomšič predsednica zbora narodov

16. maja je bilo prvo zasedanje novoizvoljene zvezne skupščine, na katerem so

poslanci izbrali za novega predsednika Milentija Popoviča namesto Edvarda Kardelja, ki mu je potekel mandat. Obenem so izvolili tudi šest podpredsednikov, med katerimi je tudi dr. Marjan Breclj. Pomemben položaj je v novi zvezni skupščini dobila tudi dosedanja predsednica Socialistične zveze Slovenije Vida Tomšičeva — soglasno je bila izvoljena za predsednico zbora narodov.

Za novega predsednika zveznega izvršnega sveta je bil izvoljen Mika Špiljak.

Nova slovenska vlada

Na skupni seji vseh zborov republiške skupščine so poslanci soglasno izvolili za novega predsednika skupščine Slovenije Sergeja Kraigherja namesto Ivana Mačka, kateremu je potekel mandat. Za podpredsednika sta bila izvoljena Janko Rudolf in dr. Joža Vilfan. Za predsednika republiškega zbora skupščine je bil izvoljen dr. Joža Vilfan, za predsednika gospodarskega

Iskrene in močne vezi skovane v najtežjih dneh naše zgodovine težejo državljane Jugoslavije s predsednikom Titom, kar je očito ob vseh srečanjih z njim
Predsednica Socialistične zveze Slovenije Vida Tomšičeva, novoizvoljena predsednica zbora narodov. Na sliki: v razgovoru z ameriško rojakinjo, društveno delavko Helen Kapla
Levo: predsednik izvršnega sveta Stane Kavčič, desno: predsednik skupščine Sergej Kraigher

zbora Miran Goslar, kulturno-prosvetnega zbora Miloš Poljanšek, socialno zdravstvenega zbora dr. Vinko Mozetič in organizacijsko-političnega zbora Vera Kolarič. Republiški svet skupščine je za novega predsednika izvršnega sveta Slovenije soglasno izvolil Staneta Kavčiča. Za člane izvršnega sveta (vlade) so bili izvoljeni: dr. France Hočevar, za podpredsednika, Vinko Hafner za podpredsednika, za člane: dr. Vladimir Bračič, Drago Flis, Bojan Lubelj, inž. Miran Mejak, dr. Ernest Petrič, inž. Franc Razdevšek, Viktor Repič, Rino Simoneti, Jožko Štrukelj, Zora Tomič in Boris Vadnjak.

Novo v naši ustavi

Zvezni zbor je na svojem zasedanju v zvezni skupščini dne 18. aprila dokončno potrdil spreminjevalne predloge, katere so naši državljani predlagali na zborih delovnih skupnosti. S tem so ti dopolnilni predlogi postali sestavni del naše ustave.

Potrjenih je bilo šest spreminjevalnih predlogov. Po prvem sedaj ustava določa, da vsaka republiška skupščina voli na skupni seji vseh zborov po deset poslancev za zbor narodov. Avtonomne pokrajine pa dobijo po pet poslancev v zboru narodov. S tem bo zbor narodov dobil večji pomen in širše delovno področje. Imel bo nalogo, da bo razpravljal o vsakem pomembnem vprašanju, ki bo zadevalo varstvo enakopravnosti republik, narodov in narodnostnih skupin. Med drugim bo zbor narodov obravnaval tudi zvezni družbeni načrt.

Z novo sprejetimi predlogi je odpravljena funkcija podpredsednika republike in namestnika vrhovnega komandanta jugoslovanske armade. Predsednika republike bo v primeru daljše odsotnosti nadomeščal predsednik zvezne skupščine.

Republiški zbor skupščine SR Slovenije je sprejel predloge le za tiste spremembe republiške ustave, ki so nujni zaradi spremenjene zvezne ustave. Značilno pri tem je predvsem to, da bo odslej vloga zbora narodov pomembnejša in bodo republike samostojnejše. Pomembna je sprememba, da bo skupščina SR Slovenije na skupni seji vseh zborov volila deset članov za zbor narodov. Po predlogu za republiško ustavo bo lahko izvoljen vsak občan, ki ima volilno pravico ne glede na to, če je poslanec ali ne.

Enako je pomembna sprememba, ki poudarja samostojnost in odgovornost republiške uprave; pri izvolitvi in razrešitvi predsednika in sodnikov republiškega Ustavnega in Vrhovnega sodišča ter predsednikov in sodnikov drugih sodišč pa se iz prejšnje zvezne pristojnosti v celoti prenaša polovica na republiške skupščine.

Ker po sprejetem predlogu v zvezni ustavi prehaja skrb za državno varnost v pristojnost republike, je bilo to določilo zapisano tudi v republiško ustavo.

Med spremembami v republiški ustavi je bil sprejet tudi predlog, naj bi splošne volitve občinske skupščine razpisoval predsednik skupščine Socialistične republike Slovenije.

Praznik Ljubljane

Mesto Ljubljana slavi vsako leto 9. maja svoj praznik, obletnico osvoboditve. Letošnje praznovanje se je začelo že med prvomajskimi prazniki, ko so učenci prvih razredov ljubljanskih osemletk sodelovali na pohodu »Po poteh prijateljstva in spominov«. Sodelovalo je okrog 12.000 učencev. Nadaljevanje teh prireditev pa je bil velik tradicionalni »Pohod ob žici okupirane Ljubljane« 6. in 7. maja. Tekmovanje je bilo razdeljeno na več delov: »Tek prijateljstva«, kjer je sodelovalo več domačih in tujih štafet, množični pohod »Po poteh tovarštva in spominov«, kjer je sodelovalo okrog 12.000 ljudi, in »Partizanski marš« (25 kilometrov za moške in 8 kilometrov

za ženske), ki so se ga udeležili predstavniki raznih organizacij.

Ljubljana je ob svojem prazniku sprejela v goste tudi delegacije drugih jugoslovanskih mest, ki so si ogledali več ljubljanskih zanimivosti; z domačini so tudi izmenjavali mnenja o razvoju mesta. Predstavniki mesta Skopje so ob tej priliki podelili častne plakete najbolj zaslužnim Ljubljančanom, ki so pomagali pri odstranitvi posledic potresa v Skopju.

Na sam praznik, 9. maja, je Mestni svet razdelil tudi nagrade mesta Ljubljane za največje kulturne dosežke v letu 1966. Prejeli so jih: Lojze Filipič, Mitja Gregorčič, Janko Moder, Ivan Mrak, Bert Sotlar in Franc Zupan.

Na pohodu »Po poteh prijateljstva in spominov« so učenci ljubljanskih šol obiskali tudi Sv. Urh nad Ljubljano

Iz stare Ljubljane

AVSTRALSKA SVATBA V PODGRAJAH PRI ILIRSKI BISTRICI

Vrnil se je Kalčev Jože v domačo vas. Vrnil se je po dvanajstih letih. Vrnil se je mlad, močan in zrel; ni si še nadel tretjega križa.

Odšel je neke temne noči petinpetdesetega leta iz doline pod Snežnikom, iz majhnega Kuteževega, vasice skoraj bolj revne, kakor pa se ji to vidi na prvi pogled. Odšel je skrivaj, brez cule in denarja, brez pravega cilja in upanja. Čez mejo.

Doma je ostala mati in takrat še živ oče.

»Štirinajst otrok je bilo,« pripoveduje Kalčeva mama. »Štirinajst sem jih rodila. Dva sta padla v partizanih. Nekaj jih je šlo za mejo, nekaj jih je ostalo. Ti pa čakaj in jokaj.«

Vrnil se je Jože in uredil vse glede bodočnosti in preteklosti; uredil je očetov grob, petsto starih tisočakov je veljal črni kamen; in oženil se je.

Iz daljne avstralske Victorie je prišel v domačo dolino poiskat ženo.

*

Stojim na vrhu griča in čakam na svate. Grič se dviga visoko nad podgorsko dolino, nad polji in strehami; stisnjen je nizko pod skalne robove snežniških planjav, na katerih se beli sveži sneg. In burja, kakor da hoče zviti zvonik in cerkvi odtrgati streho. Grobovi na pokopališču so podprti, da bi ji kljubovali.

Pozabljeni kraji. Podgraje. Zabiče. Kuteževo. Koncu doline pravijo k o t, njenim prebivalcem k o č a n i. Nihče prav dobro ne ve, od kod so prišli ti ljudje in se naseleli v tako negostoljubnem in siromašnem svetu. Bojda so jih prignali turški viharji

iz bosenske revščine v to, podsnežniško. Nihče tega ne ve. Nekajkrat so v davni selili vas, preden so našli pravo lego. Malo zavetja pred burjo.

Tu nihče ne more živeti od zemlje.

Polja so skopa. Trda. Povsod rijejo huddourniki. Nižje spodaj pa povodnji. Ni ga leta, ko bi Velika voda ne zalivala njiv in hiš. Pa burja. Pa medvedi. Polomili so veliko sliv. Zato je bilo malo žganja. Malo odškodnine. Vinogradov ni. Previsoko je, preveč v kotu. Zadnji čas se poskušajo z živinorejo. Gobe nabirajo. In zelišča.

Malo je hiš, iz katere ne bi bil nihče bodisi v Ameriki ali Avstraliji, v Kanadi ali morda kje v Evropi. Starih Amerikanecv se spominjajo kakih sto. Po vojni je odšlo čez mejo kakih tristo mladih Kočanov. Vračajo se sedaj na ogled. Nobenega ni, ki bi se ne smel vrniti.

*

Opoldanski mir je prekinilo nepretrgano hupanje. Vlilo se je po prašni cesti na vzgor med hiše, do borovcev okrog cerkve. Z visokega zvonika je potem zabrnal zvon. Hupanje in zvonjenje se je dolgo skušalo spreti in uskladiti.

S Chevroletom in Valiantom, z avtomobiloma — ladjama avstralske in kanadske registracije se svatje niso mogli pripeljati na vrh griča. Do srede vasi so prodrli in potem stopili po kamniti, nevesče tlakovani, trdi in spolzki stezi, skozi borov gozd in preko pokopališča.

To je že četrta »avstralska« poroka v tej fari. In gotovo ni zadnja.

Godci so godli od zgodnjega popoldneva tja v pozno noč.

»Spoznala sva se pred tremi meseci, menda je bilo tako, na plesu v dolnjem Zemonu. To je v Dragičini domači vasi,« pripoveduje »avstralski« ženin. »Tik pred poroko pa so nastopile težave. Prišla je pošta iz Victorie, da moram takoj nazaj, da me čaka kup dela. Tam spodaj vozim. Vozim s tovornjakom za farme. Včasih vozim brez konca, samo vozim. No, prišla je pošta od tam spodaj in od občine. Dejali so, da moramo počakati še 25 dni, da je Dragica premlada. Pa je sodnija potem rešila vso reč, da tako, kakor je...«

Pozno zvečer se je družba odpeljala še v nevestino vas. Komaj so avtomobili premagali skalnato cesto in ožino med hišami.

Tudi v Zemonu je bilo vse »nabrušeno« za ples in veselje.

Zakaj se je Jože vrnil domov po ženo? Zakaj po domačinko iz domače doline? Kaj v Avstraliji ni dovolj deklet? To vprašanje je bilo še v zraku. Nanj je odgovoril Jože, pa tudi drugi, ki so bili med svati, pa so prišli čez luže domov na oglede za dekleti.

»Naj vzamem Avstralko? Nikoli ne bom znal toliko angleško, da bi bil njej enak. Pa otroci? Kako bodo govorili? Po moje ali po njeno? Tista dekleta tam niso za družino. Naše so navajene toliko slabega, toliko trdega dela; skromnejše so, a delavne. Brez teh dveh lastnosti pa tam ne uspeš. In še to: če se vrnem in ko se vrnem, a na stara leta se bom zagotovo . . . naj potem pripeljem tujko?«

To bi bila skoraj vsa zgodba. Tisti del zgodbe, ki je za časopis. Drugače pa je to lahko konec ene zgodbe in začetek druge.

»Srečna zdaj na pot hodita!« je dejal župnik mladoporočencema. »Ko se vrneta, gotovo se bosta kdaj, glejta, da vajini otroci ne bodo nagovorili vaških otrok v tujem jeziku. Ostanita to, kar sta . . .«

Drago Kralj

Ameriški Slovenci zbirajo za spomenik trem Notranjcem

Jože Zupančič

Naši izseljenci v Ameriki in tudi drugod stalno spremljajo dogodke v rodni zemlji in žele sodelovati s staro domovino na tak ali drugačen način. Izseljenci iz Notranjske, ki živijo v Clevelandu, so pokrenili akcijo za postavitve skupnega spomenika na Kalcih trem zaslužnim možem iz njihovega okoliša.

V svojem pozivu za zbiranje prispevkov za novi spomenik trem Notranjcem navaajo najprej Miroslava Vilharja, po rodu s Planine in poznejšega graščaka na bližnjih Kalcih pri Šempetru na Notranjskem. Prihodnje leto bo 150-letnica njegovega rojstva. Vilhar je bil nadarjen človek, pesnik in pisatelj. Nekaterim pesmim je celo sam zložil napev. Mnoge njegove pesmi so ponarodele. Ljudje jih še danes pojo, med drugim: Ko ptičica sem pevala, Mila lunica, Po jezeru bliz Triglava idr. Vilhar je bil osebni prijatelj Franca Levstika. Na Levstikovo pobudo je Miroslav Vilhar iz-

dal leta 1860 tiskan zvezek svojih Pesmi. V tistih časih je bilo na Slovenskem razgibano društveno življenje, delovalo je več narodnih čitalnic. Za nastope na čitalniških odrih je Vilhar napisal nekaj posrečenih igrokazov. Med najbolj uspelimi gledališkimi komadi je Vilharjeva Jamska Ivanka, ki jo je napisal pred 117 leti.

Pesnik Vilhar je umrl l. 1871. Zanimivo je, da je izdajal z Levstikom časopis Naprej, ki je bil zelo oster v svojem pisanju. Zaradi odločne in borbene vsebine je moral Vilhar pred sodnike. Bil je kaznovan in je moral okušati celo ričet v ljubljanskih zaporih na takratnem Žabjaku.

Drugi mož, ki mu bodo postavili slovenski rojaki iz ZDA spomenik, je narodnjak Alojz Valenčič. Ta mladi mož je bil zaposlen pri svojem stricu Alojzu Valenčiču, ki je imel lesno tovarno na Kalcu. Tu je mladi narodnjak, nečak istoimenskega strica, premišljeval, kako bi se boril proti fašizmu. Postal je član tajne slovenske protifašistične organizacije. Fašisti pa so razkrili omrežje mladih puntarjev in so jih polovil, zaprli ter so jih postavili pred tribunal, posebno vojaško sodišče. Proces je bil leta 1930 v Trstu. Štiri mlade puntarje poleg Lojzeta Valenčiča so fašisti ustrelili v Bazovici, mali vasi v bližini Trsta.

Notranjski rojaki pa žele, da je na novem spomeniku tudi ime znanega slovenskega partizana Toneta Tomšiča. Rojen je bil leta 1910 v Trstu, ustreljen pa med vojno v Ljubljani. Mladost je preživel pri sorodnikih na Kalcu. Med osvobodilno vojno je deloval kot vnet agitator proti fašistom in je bil partijski sekretar v Ljubljani. Lahi so ga ustrelili v Gramozni jami dne 21. maja 1942. Vsem trem zaslužnim rojakom iz Kalca bodo zdaj postavili spomenik na Kalcu. Za postavitve se trudi zlasti rojak Jack Tomšič iz Clevelanda. Predsednik odbora je Tony Novak, tajnica Millie Zalar, blagajnik pa John Troha. Nabiralna akcija širom Amerike lepo uspeva in prva denarna sredstva že prihajajo.

Romanje v Rim

V začetku aprila je bilo na romanju v Rimu in Vatikanu okrog 2000 Slovencev iz domovine, pridružilo pa se jim je še okrog 500 naših rojakov iz zamejstva. Navzoči so bili celo nekateri rojaki iz Amerike in Avstralije. Romarje je spremljalo okrog sto

duhovnikov, med njimi tudi vsi trije slovenski škofje in več izseljenskih duhovnikov. Romarje je skupno sprejel tudi papež Pavel VI., ki je Slovincem namenil tudi poseben govor.

SPOMIN IZ SLOVENIJE

Sem sin vašega naročnika Alojza Bervarja iz Creutzwalda v Franciji. Rad preberem Rodno grudo in gledam lepe slike krajev, od koder je doma naš oče. Tudi jaz hrepenim po teh krajih. Ko mi je bilo pet let, sem bil z očetom prvič v njegovem rojstnem kraju na Trojanah v Sloveniji. Zelo mi je bilo všeč pri teti, stricu in bratrancih. Lani sem po več letih spet obiskal lepo Slovenijo in svoje sorodnike. Bil sem tudi na Kamniških planinah. Z žičnico sem se popeljal na Veliko planino. Bilo je lepo. Pošiljam vam nekaj slik z mojega obiska v Sloveniji, da kaj izberete in eno objavite. Pozdravljam vsa dekleta v Sloveniji!?

Alojz Bervar iz Creutzwalda

Kakor vidite, smo za objavo izbrali sliko, kjer jezdite na konju. Veseli nas, da vam je bilo tako všeč v Sloveniji in prepričani smo, da prav kmalu (morda že letos?!) spet pridete. Zelo nas bo veselilo, če nas obiščete tudi na matici. Srčno pozdravljeni!

Uredništvo

I Z N A Š E Z G O D O V I N E

28. junij 1914

Vladimir Dedijer

(Prvo poglavje iz knjige Sarajevo 1914, ki jo je izdala Državna založba Slovenije. Ljubljana 1966. Zaradi pomanjkanja prostora smo poglavje nekoliko skrajšali.)

Obisk nadvojvode Franca Ferdinanda Avstrijskega — Este (Franz Ferdinand von Osterreich-Este), prestolonaslednika habsburške monarhije in generalnega inšpektorja njenih oboroženih sil, v nemirni pokrajini Bosni in Hercegovini naj bi bil dosegel vrh 28. junija 1914.

Nadvojvoda je bil najprej navzoč pri manevrih 15. in 16. armadnega korpusa v hribih jugozahodno od Sarajeva, glavnega mesta Bosne, nato pa je pripotoval v bližnje toplice Ilidža, kjer ga je pričakovala soproga. Ona je ta čas obiskovala cerkve, samostane, sirotišnice in tamkajšnjo tovarno preprog. Habsburški gostje so stanovali v hotelu »Bosna«, ki je bil ves rezerviran za nadvojvodovo spremstvo in za to priložnost preurejen in na novo opremljen.

Uradni program za jutro 28. junija je določal: ob devetih maša v hotelu »Bosna«. Ob 9.25 naj bi nadvojvoda in njegovo spremstvo s posebnim vlakom dopotovali v Sarajevo. S postaje naj bi se nato odpeljali do bližnje vojašnice. Za kratek ogled te ustanove je bilo določeno deset minut. Natanko ob desetih naj bi se nadvojvoda odpeljal v Beledijo, mestno hišo, k civilnemu sprejemu. Potlej naj bi po programu ob pol enajstih obiskal nov Deželni muzej — edini muzej v mestu in največjo kulturno ustanovo —, ki ga bo odprl ob navzočnosti bosanske vlade. Po načrtu naj bi tudi kosilo v Konaku, uradni rezidenci po-

glavarja Bosne in Hercegovine generala Oskarja Potioreka. Ob dveh popoldne bi morali visoki habsburški gostje na obhod po Sarajevu, mimo Begove džamije, najbolj slikovite v mestu, nato do sedeža vojaškega inšpektorata in tovarne preprog in od tod naj bi se s posebnim vlakom vrnili v Ilidžo. Za preostalo popoldne do sedmih zvečer je bilo določeno, da se nadvojvoda in njegova soproga sprehajata po Ilidži. Po poslovilni večerji naj bi se njuni cesarski visočanstvi ob devetih zvečer z vlakom odpeljali iz Bosne.

Pred tem velikim dnevom je bil nadvojvoda dobro razpoložen. Odposlal je brzojavko svojemu stricu cesarju Francu Jožefu in mu poročal o manevrih. Zvečer je priredil večerjo, pri kateri je bilo več ko štirideset sarajevskih dostojanstvenikov.

Po banketu sta nadvojvoda in vojvodinja sprejemala poklonitve poslanstva v velikem hotelskem foyerju. Vojvodinja Zofija, visoka ženska s črnimi očmi in ostrim podbradkom, malce nagnjena k debelenju, je bila v svojih poznih štiridesetih letih vsa blažena v pogovoru. Pravkar je prejela novico, da je njen najstarejši sin, trinajstletni Maksimilijan, uspešno opravil izpite. Zadovoljna je bila s kopališčem Ilidžo in njegovimi naravnimi lepotami in sploh je uživala na tem potovanju s svojim možem. V Bosno je vojvodinja prišla vsa v črnih slutnjah, da bi se možu utegnilo kaj zgoditi. Na te zle slutnje se je spet spomnila, ko ji je bil predstavljen eden izmed prvakov bosanskega sabora dr. Josip Sunarić. Ker je skrbno spremljala javne zadeve svojega soproga, je zvedela, kako je dr. Sunarić opozoril bosanskega glavarja Potioreka, da bi bilo treba nadvojvodov obisk odpovedati, zdaj ko je srbsko prebivalstvo uporniško razpoloženo.

Ko se je politik poklonil in ji poljubil roko, mu je dejala:

»Dragi moj dr. Sunarić, pa vendar nimate prav. Ne gre zmeraj vse tako, kakor napovedujete. Kjerkoli smo bili, nas je vsakdo, do zadnjega Srba, pozdravljaj prijateljsko, vljudno in resnično prisrčno, da smo močno zadovoljni z našim obiskom.«

»Vaše veličanstvo,« je odgovoril dr. Sunarić, »naj Bog da, da mi boste te besede ponovili jutri zvečer, ko vas bom spet imel čast videti. Velik kamen se mi bo odvalil od srca.«

Ko so se gostje razšli, je nadvojvoda, ki so ga besede dr. Sunarića močno zadele, jel razpravljati s člani svojega spremstva o vseh nadrobnostih jutrišnjega programa Baron Karl von Rumerskirch, šamberlan nadvojvodovega doma in najstarejši član njegovega spremstva na tej poti, je sodil, da je treba obisk v Sarajevu čisto odpovedati. To pa bi bilo videti kot očitek generalu Potioreku, poglavarju Bosne in Hercegovine, in kot priznanje političnega poraza; nadvojvodov adjutant Erich von Merizzi je nasprotoval takšni sugestiji.

Jutro 28. junija je bilo v nasprotju z dotedanjsimi deževnimi dnevi jasno in sončno. Najprej so bili pri maši v hotelski sobi, ki so jo za njegovo bivanje spremenili v zasebno kapelo za 40.000 zlatih kron, nato pa sta nadvojvoda in njegova soproga sedla v posebni vlak proti Sarajevu.

Na sarajevski železniški postaji ju je sprejel general Potiorek, suhljat možak šestdesetih let. Po častnem pozdravu straže z orožjem je nadvojvoda s spremstvom sedel v enega od šestih avtomobilov. Prvi avtomobil je bil določen za posebne varnostne agente, vendar je do prve napake pri izvajanju programa prišlo že, ko je v ta avto sedel šef varnostne službe samo s tremi domačimi policijskimi častniki brez drugih agentov, ki so jih bili posebej pripeljali v Sarajevo, da bi varovali nadvojvoda. Sarajevski župan Fehim Efendija Čurčić se je s fesom na glavi povzpел v drugi avtomobil s šefom policije dr. Edmundo Gerderjem.

Nadvojvoda je pomagal vojvodinji, da mu je sedla na desnico, potlej pa je še sam sedel poleg nje. Njemu nasproti je na pomožnem sedežu sedel general Potiorek. Zraven šoferja je sedel podpolkovnik grof Franz Harrach, častnik transportne enote. Nadvojvoda ni pripeljal s seboj svojega avtomobila z Dunaja, zato je uporabljal vojaško vozilo.

Zgodnja jutranja megla se je razkadila iz globoke doline, v kateri leži Sarajevo. Poletno sonce je že začelo pripekati. Pregled in raporti v bližnjem taborišču so bili hitro mimo. Tedaj je sprevod krenil proti Belediji, mestni hiši na Appelovem nabrežju. To je dolga ulica s hišami na eni strani, vtem ko se na drugi vleče nizek zid ob obrežju vzdolž Miljacke, ki je sredi poletja zelo plitva.

Nadvojvoda je zahteval, naj avtomobili v sprevedu ne vozijo prenašlo, da bi si lahko bolje ogledal mesto. Na hišah so bile razobešene habsburške črno-rumene ter bosanske rdeče rumene zastave. Štiriindvajset pozdravnih salv iz topov se je prelomilo iz utrd na vrhovih gričev naokrog ter odmevalo med minareti in visokimi topoli in se izgubljalo prek nizkih, z opeko kritih hiš na rebrih predmestja. Ko se je spreved pomikal po Appelovem nabrežju, se je iz redke množice, ki je stala v senci hiš in drevja, tu pa tam zaslišal kak klic »Živio!« Bil je huda vročina. Druga stran ulice ob Miljacki je bila malone prazna. Po naključju ali pa po nameri katerega od zarotnikov se je v neki bližnji ulici nad prodajalno z železnino Racherja in Babića nasproti katoliške katedrale zatresla velika slabo pritrjena črno-rumena zastava, se odpela in padla med gledalce.

Ko se je avtomobil peljal mimo osrednje policijske postaje na Appelovem nabrežju, je general Potiorek pokazal nadvojvodi, kje je nova vojašnica 15. korpusa, ki se je udeležil pravkar končanih manevrov. Bilo je deset minut po deseti. Tisti trenutek je neki visoki fant v dolgem črnem suknjiču in črnem klobuku vprašal policijskega agenta, v katerem avtomobilu se pelje nadvojvoda; kakšno sekundo nato je udaril z vžigalnikom ročne bombe ob kovinski drog ob obrežnem zidu in zagnal bombo na vojvodov avtomobil. Šofer, Čeh, Leopold Šojka po imenu, je videl, kako leti nekaj temnega proti njemu, in pritisnil na stopalko za plin in tako je bomba padla na spuščeno streho. Nadvojvoda je zakrilil z levico, da bi zavaroval vojvodinjo, in bomba se je odkotrljala po ulici ter eksplodirala pod levim zadnjim kolesom naslednjega avtomobila in naredila luknjo 31 cm široko in 16 cm globoko. Prav ko je bomba eksplodirala, je vojvodinja poskočila na svojem sedežu. Atentator se je bil že pogljal čez zid v plitvo reko, okrog devet metrov v globino.

Nadvojvodov avtomobil je nadaljeval pot proti mestni hiši z veliko hitrostjo. Nadvojvoda je velel šoferju, naj ustavi, ker je opazil, da ni drugih avtomobilov. Podpolkovniku Harrachu je ukazal, naj pogleda, ali je kdo mrtev ali ranjen, in častnik je stekel nazaj na kraj eksplozije. Avtomobil za nadvojvodovim je bil poškodovan in ni

mogel naprej. Dva častnika, podpolkovnik Erich von Merizzi (prav tisti, ki se je upiral, da bi odpovedali obisk) in podpolkovnik grof Alexander Boos-Waldeck sta bila v krvi. Merizzija je zadel izstrelek v desno stran glave. Vojvodinjin dvorna dama mu je z robčkom otirala kri z glave. Policaji in detektivi so se razleteli na vse strani in prijeli vsakogar, ki jim je prišel v roke.

Ljudstvo na pločniku je vpilo; kakih dvajset opazovalcev je bilo ranjenih, nekateri med njimi huje. Neko žensko, ki je gledala spreved z balkona iz svoje spalnice, je zadelo v obraz in ji je od eksplozije počil bobnič.

Podpolkovnik Harrach se je urno vrnil, da sporoči nadvojvodu, kaj je videl. Komornik von Rumerskirch je priteknel in

velel šoferju, naj nadaljuje vožnjo, ker je mirujoč avto idealna tarča za morebitnega naslednjega atentatorja. Prav takrat je vojvodinja potožila, da čuti bolečino v spodnjem delu vratu, blizu lopatice. Nadvojvoda je pogledal in opazil, da je koža malce oprasnjena. Šofer je odkril, da je nekaj koščkov bombe zadelo tudi njegov avtomobil: eden je udaril v gornji del bencinskega rezervoarja, drugi v bok karoserije na levi strani, prav tam, kjer je sedel nadvojvoda, tretji pa v spuščeno streho. Vendar motor ni bil poškodovan. Zaslišal se je nadvojvodov glas:

»To je bil kak norec. Gospodje, nadaljujte po programu.«

Prva dva avtomobila s šefom varnostne službe, šefom policije in mestnim županom sta že pripeljala do mestne hiše, grdega poslopja v psevdo mavrskem stilu na Appelovem nabrežju. Niso vedeli, kaj se dogaja. Eden izmed njih je slišal eksplozijo, vendar je mislil, da je bila to topovska salva. Prihod razkačenega nadvojvode jih je postavil v resničnost.

Mestni župan je stal na čelu svojih odbornikov, ki so se postavili v dve vrsti — na eni strani muslimani s fesi na glavi in v turški noši, na drugi strani pa kristjani v frakih s cilindri v roki. Navzoč je bil tudi lokalni zastopnik Židov. Ko je župan zagledal nadvojvoda, je začel svojo dobrodošlico:

»Naša srca so prepolna sreče ob tej priložnosti najmilostnejšega obiska, s katerim je Vaše visočanstvo izvolilo počastiti glavno mesto naše dežele...«

Tedaj pa mu je nadvojvoda ostro segel v besedo:

»Herr Bürgermeister, kakšno korist naj ima vaša govoranca? Prihajam v Sarajevo na prijateljski obisk, pa ti zaženejo bombo name. To je nezaslišano.«

Župan ni vedel, kaj bi, vendar se je vmešala vojvodinja in pošepetala nadvojvodu nekaj na uho in ta je po kratkem obotavljanju rekel:

»Lahko nadaljujete svoj govor.«

Jecljaje in spotikajoč se ob vsakem stavku je mestni župan nekako končal in tedaj je spet zavladala tišina. Zdaj je bil nadvojvoda na vrsti, da vrne pozdrav. Oziral se je, kje je njegov komornik von Rumerskirch, ki mu je imel dati pripravljeno besedilo odgovora. Ta še ni prispel, ker se je

bil znašel v poškodovanem avtomobilu. Nazadnje se je prikazal in nadvojvoda je dobil svoj govor. Za trenutek se je namrščil, ker je bil papir vlažen od krvi oficirjev, ranjenih v komornikovem avtomobilu.

Nadvojvoda je bil zelo priseben in se mu je v naprej sestavljeni govor posrečilo vrniti nekaj besed o ponesrečenem atentatu.

»S posebnim zadovoljstvom sem sprejel zagotovila o vaši neomajni zvestobi in privrženosti Njegovemu cesarskemu veličanstvu našemu milostljivemu cesarju in kralju in se vam najpristrčneje zahvaljujem, Herr Bürgermeister, za navdušene ovacije, ki jih je meni in moji soprog priredilo tukajšnje prebivalstvo, ker vidim v tem izraze njihovega veselja, da se ni posrečil poskus umora.«

Okrog mestne hiše se je zbrala množica ljudi, da bi videli ceremonijo. Nadvojvoda je naglo bral in končal svoj govor; zadnjih nekaj stavkov je bilo v srbohrvaščini in se jih je bil naučil na pamet. Gledal je ljudi okrog sebe in rekel:

»... Prosim vas, da prenesete moje najpristrčneje pozdrave ljudstvu tega lepega mesta in vam zagotavljam svojo nespremenjeno milost in dobro voljo.«

Nazadnje je s spremstvom stopil v dvorano. Vojvodinja se je v spremstvu mestnega župana in svoje dvorne dame povzpela v prvo nadstropje, da obišče muslimanske gospe in njihove otroke, nadvojvoda pa se je s člani svojega spremstva in mestnimi svetniki ustavil v veži. Celó šalil se je nervozno: »Pazite, kaj vam pravim! V dobrem starem avstrijskem slogu bo tisti tip še odlikovan z redom za zasluge, namesto da bi ga naredili neškodljivega.« Nihče se ni nasmejal in on je nadaljeval svoj samogovor: »Danes bomo gotovo dobili še kakšno kroglo.« In je stopil k poglavarju Potioreku ter ga brez ovinkov vprašal: »Ali mislite, da bo name še kak atentat?«

Več verzij je o tem, kaj je Potiorek odgovoril na to vprašanje. Pri preiskavi je izpovedal, da je obotavljal se odgovoril, da verjame v nov atentat, čeprav kljub vsem varnostnim ukrepom ni mogoče izključiti možnosti napada zbliza. Po drugi strani pa je skupni avstro-ogrski minister za finance vitez Leon von Bilinski, pod či-

gar pristojnostjo je bila tudi Bosna, zapisal Potiorekov odgovor tako, kakor so mu ga sporočile navzoče priče: »... Kar mirno pojdite. Vso odgovornost prevzamem...« Dr. Maks Hohenberg, najstarejši nadvojvodov sin, je potrdil verzijo Bilinskega ter rekel, da je Potiorek izrazil »svoje obžalovanje mojim staršem ter jih prepričeval, da je poslej vsaka nevarnost mimo.«

Pogovor se je, kakor zatrjuje Potiorek, nadaljeval z njegovim nasvetom, da je načrt treba spremeniti. Namesto po tesni ulici Franca Jožefa čez središče mesta proti muzeju, kjer so jih pričakovali člani deželne vlade, naj bi po njegovem predlogu šli po praznem Appelovem nabrežju. Ta sprememba nadvojvodove poti bi bila po guvernerjevem mnenju tudi kazen Sarajevčanom, ki tako ne bi mogli videti prestolonaslednika. Nekateri člani spremstva so bili za to, da se načrt docela spremeni, nekateri so celo predlagali, naj se odpove vse, kar je bilo določeno in naj se nadvojvoda čimprej vrne na Ilidžo; drugi pa so se vprašali, ali ne bi bilo bolje, da bi šli v Konak, poglavarjevo uradno rezidenco.

Odločil je naposled sam vojvoda. Izrazil je željo, da bi obiskal ranjenega podpolkovnika Merizzija, ki so ga odpeljali v vojaško bolnišnico, nato pa bi nadaljevali pot proti muzeju. Preden je odšel iz mestne hiše, je zdiktiral brzojavko cesarju o davišnjem neugodnem incidentu. Tedaj se je tudi vojvodinja vrnila v šopkom cvetja v rokah, darilom nekega muslimanskega dekletca. Po uradnem programu ni bilo nujno, da bi tudi ona šla v muzej, kjer bi jo sprejeli zastopniki deželne vlade, temveč naj bi se odpeljala v Konak. Pred zbranimi člani spremstva je dejala: »S teboj bom stopila v bolnišnico.«

Tako je ob tričetrt na enajst nadvojvoda zapustil mestno hišo. Spet je bil v tretjem avtomobilu. Podpolkovnik Harrach je zdaj stal na stopnici na tisti strani avtomobila, ki je bila obrnjena proti reki. S te strani je priletela bomba in tako je hotel zavarovati nadvojvoda pred morebitnim novim atentatom.

Kolona avtomobilov je vozila po Appelovem nabrežju z vso hitrostjo. Toda ko je prvi avto, v katerem je bil šef varnostne službe, pripeljal do vogala Appelovega nabrežja in Ulice Franca Jožefa, je zavil po prvotnem načrtu na desno. Za njim je za-

BRODARJEVA MATI

VIDA BREST

slika: Dore Klemenčič-Maj

peljal drugi avtomobil s šefom policije in mestnim županom.

Kdo je zagrešil to, in ali je bila napaka namerna ali slučajna, je eno od spornih vprašanj v razpravi o tem, kar se je dogodilo v nekaj naslednjih minutah.

Čeh, voznik nadvojvodovega avtomobila, je prav tako hotel zaviti za prvima dvema avtomobiloma, ko je poglavar zavpil nanj: »Kaj je to? Stoj! Po napačni poti voziš! Nadaljevati moramo po Appelovem nabrežju.«

Šofer je pritisnil zavoro in ustavil športni avto prav pred točilnico, ob pločniku, polnem ljudstva. Tisti trenutek je neki mlajši mladenič z dolgimi lasmi in globoko vsajenimi modrimi očmi potegnil revolver. Neki policaj je opazil nevarnost in je hotel pri priči prijeti napadalca za roko, a ga je nekdo, bržčas atentatorjev prijatelj, ki je stal v bližini, oplazil. Zaslišali so se revolverski strelji. Atentator je bil komaj nekaj korakov vstran od svoje tarče.

Prvi trenutek se je zdelo, da se tudi ta atentat ni posrečil. General Potiorek je videl nadvojvoda in vojvodinjo, kako negibno sedita na svojih mestih. Toda, ko je avto ritensko zapeljal po Appelovem nabrežju, je vojvodinja omahnila proti nadvojvodu in na nadvojvodovih ustih je guverner zagledal kri. Ukazal je šoferju, naj z vso hitrostjo požene proti Konaku.

Grof Franz Harrach, ki je stal na nasprotni strani avtomobila, ni mogel ničesar storiti. Takole se spominja: »Medtem ko sem jemal robec iz žepa, da bi obrisal kri z nadvojvodovih ustnic, je njeno visočanstvo kriknilo: »Za boga svetega! Kaj se ti je zgodilo?« Potlej je omahnila s svojega sedeža z obrazom nadvojvodu med kolena. Še na misel mi ni prišlo, da je tudi ona zadeta, in pomislil sem, da se je onesvestila zaradi razburjenja. Njegovo kraljevsko visočanstvo je dejalo: »Soferl, Soferl nikar umreti! Živi za moje otroke!« Zgrabil sem nadvojvodo za ovratnik uniforme, da mu ne bi omahnila glava, in ga vprašal: »Ali čuti vaše visočanstvo hudo bolečino?« Razločno je odgovoril: »To ni nič.« Obraz so mu malo lomili krči in šest- ali sedemkrat je ponovil, vedno tišje, ter pri tem vse bolj izgubljal zavest: »To ni nič.« Oba nezavestna smo prenesli v poglavarjevo rezidenco, kjer je bilo koj nato ugotovljeno, da sta mrtva.«

Neke hladne noči sem potrkala pri Brodarjevih v Prelesju pri Šentrupertu na Dolenskem. Njihova domačija je bila na samem, Brodarjevi so bili dobri, partizanski ljudje in partizani smo se tam dostikrat oglašali. Zeblo me je, pa sem se želela ogreti. Nosila sem polno torbo sporočil, ki jih je bilo treba razdeliti po okolici. In ker sem vedela, da me pri Brodarjevih čaka topla, varna peč in bodo Brodarjevi brez besed odšli v noč in raznesli sporočila, kamor so bila namenjena, sem potrkala pri njih.

Bilo je prav tako, kakor sem si predstavljala. Postlali so mi na peči, prinesli skodelo vročega mleka, pustili pri meni le staro Brodarico, ostali so se pa razšli. Zbudila sem se, ko je bil svetel dan. Ker sem vedela, da pred nočjo ne morem iz hiše, sem spet zadremala. Saj je bilo za menoj dosti prečutih dni in noči in na večer, ko bo tema zagrnila steze in bodo vsa naročila izvršena in torba spet polna sporočil iz doline, je bila pred menoj dolga pot čez hribe in doline.

Drugič me je prebudilo popevanje. Starka je hodila po izbi, pospravljala in si potihoma pela. Napev je bil star in čudno znan. Poslušala sem in prepoznala napev zdavnaj pozabljene nabožne pesmi. Bese-dilo pa je bilo nenavadno. Ne en sam stih se ni skladal s spominom. Med petjem je starka včasih naredila presledek, potem pa je besede in napev ponovila. Najbrž je pozabila name in je zapela včasih glasneje. Potegnila sem iz žepa papir in svinčnik in si besedilo hitela pisati. Starka je pela:

*»Brž, tovariši, se zberimo
in v hoste odbežimo,
ker je prišlo zdaj tako,
da ne smemo več domov...«*

Starka je premišljevala, potem pa je nadaljevala:

*»Ko smo se tovar'ši zbrali,
mi smo to premišljevali,
da je prišel k nam Taljan,
ki aretira dan na dan.
Kar kdo more, naj v roke vzame,
eden puško da na rame,
drugi gorjače naj vzemo
in Taljane preženo.«*

*»Sam bog nebeški se nas usmili,
če bomo v hostah smrt storili.
Teга kriv bo sam Taljan,
gorje mu bod' na sodni dan!«*

Pesem je nato zapela še nekajkrat, da bi si jo vtisnila v spomin. Potem je sedla za peč in začela peti drugo pesem. Tudi drugo je pela na star nabožen napev, vsebina pa je bila tako živa in tako nova, da me je stisnilo pri srcu. Pesem je govorila o partizanu, ki so ga nekaj tednov prej ranjenega ujeli na Selih. Zatekel se je bil v svojo majčkeno bajtico, ki si jo je naredil nekoč pred vojno, da bi lahko vsaj spal na svojem.

*»Ubogi selski partizan,
ki bil je zmeraj bolj miran,«
»V svoji hišici je spal,
nič se ni Taljanov bal.
Pa bela garda ga je napadla
in u farovž ga peljala.
Tam so ga zasliševali,
od partizanov spraševali.
Na njem pa niso našli nič.
Vzeli so v roke žilav bič.
Tepli so ga do krvi.
Tako se zdaj na svet' godi...
Se na Dob so ga peljali,
od strani so ga streljali,
ker vera njihova je ta,
da častijo s tem boga...«*

Tudi to pesem je spet in spet ponovila. Nato pa je tiho obsedela. Čez čas sem zaslišala vzdih. Jokala je za ubogim selskim partizanom, kakor bi jokala za svojim sinom ali za komerkoli izmed nas.

OT BE ROCI BE RITE

NEŽA MAURER:

JUNIJ

MAMA MISLI NA HLADNE PLANINE –
OD TAM JE DOMA.
ATA MISLI NA TOPLO MORJE –
OD TAM JE DOMA.
JAZ PA SE NA DVORIŠČU
Z OTROKI IZ NAŠE SOSESKE IGRAM
IN MISLIM NA ATA IN MAMO –
PRI NJIH SEM DOMA.

CVETKO ZAGORSKI:

PIKA JE OLIKANA

KADAR SLIŠI PIKA KAKO NOVO BESEDO
ALI STAVEK, JU PONAVLJA, DOKLER SE NE
NAVELIČA.

ZADNJI ČAS JI JE SILNO VŠEČ: HVALA,
ENAKO!

IN KO JI STARA MAMA PRI SLOVESU
REČE:

– BODI PRIDNA! – JI PIKA VLJUDNO
ODGOVORI:

– HVALA, ENAKO!

VERA ALBREHT:

UGANKA

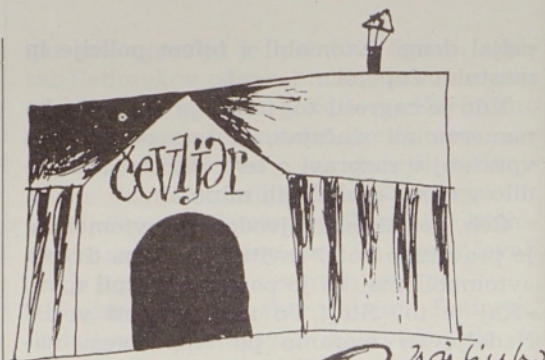
REVNA ROMA SKOZI VRATA,
VRAČA SE DOMOV BOGATA.

(ČEBELICA)

GITICA JAKOPIN:

SONCE

SONCE NAVSEZGODAJ
V TRAVO SE SPUSTI,
MRAVLJE IN ČEBELE
DELAVNE ZBUDI,
ROSICO POPIJE,
BILKE NARAVNA,
DVA METULJČKA LENA
V NOS POŠČEGETA.

NARODNA PRAVLJICA IZ PREKMURJA:

ZAKAJ TEČE PES ZA ZAJCEM?

Zajec je nekoč prišel k psu čevljarju.
– Gospod mojster, pomerite mi par čevljev. Silno me zebe.

Pes res sešije dobre čevlje. Zajec pride in jih pomeri, ko pa je imel že oba čevlja obuta, pravi, da so dobri in steče skozi vrata v goščo, ne da bi se zmenil za plačilo.

Pes pa jo ubere za njim. Od tistega časa išče še dandanes vsa pasja žlahta pobeglega zajca, da bi plačal čevlje. Pa ga ne more dobiti.

LEOPOLD SUHADOLČAN:

PRIMOŽEV DNEVNIK

PONEDELJEK – Danes sem slikar. Imam velik svinčnik, a nimam nobene radirke. Rišem Metki klobuček, Janku konja, Andrejčku smuči, Zali rdeče kolo, rišem Barbari punčko, Jurčku avtomobil, rišem, kar si kdo želi.

*

TOREK – Danes sem strojevodja. Vozim dolg vlak. Moram voziti tako dolg vlak, drugače se ne bi mogli peljati z njim vsi moji prijatelji.

*

SREDA – Danes sem velikan. Danes sem najmočnejši na svetu. Prestavljam hiše, avtomobile, ladje na morju, reke, gore, hu, kot peresce vržem Melhija, ker nagaja Bojani – ena, dve – premagam velik kos kruha z marmelado.

*

ČETRTEK – Danes sem pajac. Nastopam v velikem cirkusu. Pojejo bobni in trobente. Jaz pa sem pajac in plešem in skačem ter žvižgam in se smejem. Danes sem pajac in nastopam za staro mamo in dedeja, ki sta bolna. Juhu, se že smejita!

*

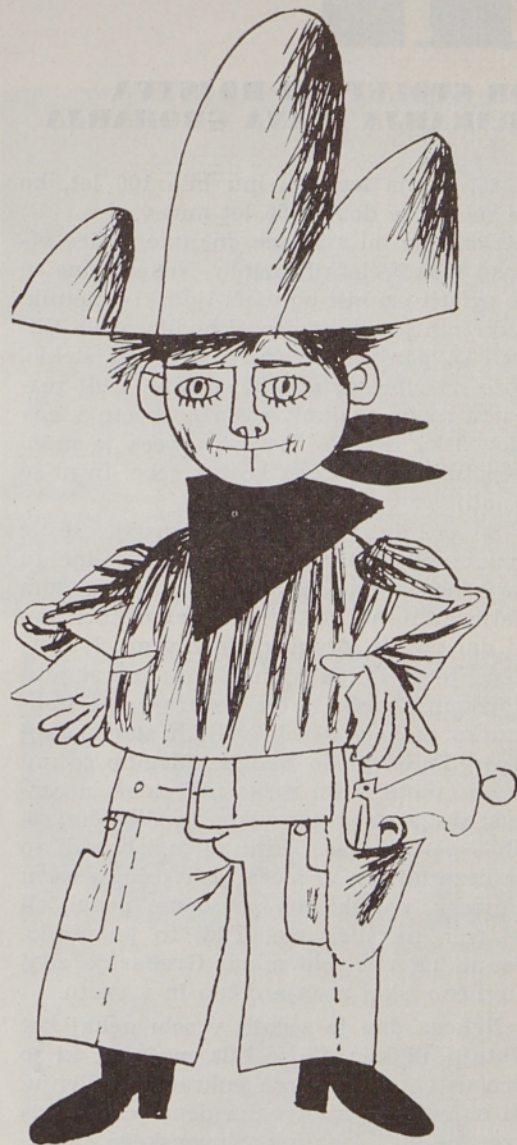
PETEK – Danes sem vrtnar. Moj vrt je velik velik in v njem rastejo najlepše rože. Moje rože cvetijo pozimi in poleti. Rasejo za mamičin rojstni dan, za očkov rojstni dan, za Zalin rojstni dan, rasejo za rojstne dneve vseh nas.

*

SOBOTA – Danes sem kavboj Pipec. Jezdim črnega konja. Pasem krave, ovce, žirafe, krokodile in sploh vse živali. Naši so vsi pašniki in nimajo ograj. Sem kavboj Pipec, a brez biča. Imamo se radi.

*

NEDELJA – Danes sem kapitan največje in najlepše ladje z najglasnejšim ladijskim zvoncem. Ladjo sem počistil in na novo porbarval. Zdaj se na njenem krovu lesketa sonce. Morje je mehko in prijazno. Galebi se igrajo nad njim... Očka in mamica sta ves teden delala od jutra do večera. Danes se bosta spočila na moji ladji. Odpeljali se bomo z njo na izlet.

RISAL: JOZE CIUHA

OB STOLETNICI ROJSTVA SLIKARJA IVANA GROHARJA

15. junija letos bi mu bilo 100 let, ko bi ne bil že dobrih 56 let mrtev.

Doma je bil s Sorice, majhne vasice visoko v škofjeloških hribih. Nekega dne se je oglasil pri hiši potujoči ljudski umetnik, kakršnih je takrat precej hodilo okoli. Slikali so panjske končnice, slike na steklo, rože na zibelke, skrinje, omare, tudi rezbarili so in z njimi je šla po svetu klena slovenska beseda. Tistega večera je našel popotnik v pastirčku košček sebe. In ni se zmotil.

S sončnih višin svoje domačije se je spustil mladi Grohar v senčne doline in na koncu belega traku poti je zaslišal šum daljnega mesta. Iskal je učitelja. Eden mu ni dal dovolj, drugi ga je zavrnil, k tretjemu je prišlo za njim pismo: moral je k vojakom. Zbežal je iz kasarne, čez italijansko mejo v deželo velikih starih mojstrov. Prišel je do Benetk. Meglilo se mu je od lakote, višin razkošnih palač in cerkva, sijaja zlatih mozaikov in slik, prekritih s patino časa. Vrnil se je, obsodili so ga dezerterstva in moral je v ječo za osem mesecev, vojaški rok pa so mu podaljšali od treh na štiri leta. Tudi to je minilo. Za uk ne več zelo mladi Grohar je zdaj mrzlično iskal znanja doma in v svetu.

Nekega dne je začutil v sebi nekaj kot slutnjo ali klic. To je bila možnost, ki jo ima ustvarjalec morda enkrat v življenju. Ni okleval. Z društvenim denarjem — takrat je bil blagajnik Slovenskega umetniškega društva — se je podal na pot. Denar je nameraval vrniti, ko bi prodal svoje slike. Ustavil se je v Slovenski Bistrici in se pričel razgledovati za motivi, ko je prišlo za njim prijateljevo pismo. Rihard Jakopič, slikar, mu je pisal, naj se takoj vrne v Ljubljano. Tu so tačas prijavili policiji in sodnji krajo denarja in Groharjev pobeg. Mislili so, da je zbežal v Ameriko.

Ko se je Grohar vrnil, je našel svoje stanovanje zapečateno, prenočil je pri prijatelju in zjutraj sta šla proti hotelu, ko so Groharja prijeli. Spet je stal pred sodiščem. Obsodili so ga na tri mesece težke ječe. Proces in ječa sta v Groharju načela človeka in njegovo zdravje, toda osvobodila sta umetnika.

Odslej nastajajo njegova velika dela. Prvo med njimi, »Pomlad«, je slika, ki diši po cvetju, ki je polna neslišne glasbe, pravo nasprotje tragične teže, ki jo je nosil v sebi. Naslikal je »Mecesen«, žilavo drevo visoko v domačih hribih in v kljubovanju obeh, drevesa in umetnika, je mnogo skupnega. Upodobil je »Škofjo Loko v snegu«. Slikarja vodi zdaj pot naravnost v globino slike, snežni vihar divja, nikjer ni človeka, ki bi šel z njim, ki bi mu prišel nasproti. Ostali so varno na toplem in on gre sam svojo pot.

Toda za zimo je prišla pomlad, »Cvetoča jablana« se je pobelila pred vijoličnim ozadjem, ki je bilo še polno zime in mraza. Grohar je potoval k svoji kolegici, slikarki Nadeždi Petrovič v Beograd in je spoznal in vzljubil njeno prijateljico. Hotela sta se poročiti, kakor hitro bi našel stalno službo. Zaprošil je zanjo, pisal je prošnjo, naslovil jo je do samega cesarja. Niso gledali človeka, v knjige so pogledali in so našli zapisane obtožbe, obsodbe in kazni. Prošnjo so odbili. Pisali so leto 1907.

Tedaj se je Groharjeva umetnost zadnjič bistveno spremenila. Doslej je slikal največ krajine v izobilju luči. Zdaj se je obrnil k človeku, k njegovemu naporu, da ustvari nov svet. Preprosto kmetovo opra-

vilo, kot je spravljajanje krompirja v jeseni, je dvignil do simbolične pomembnosti. Kakor slika »Krompir« je tudi »Mož z vozom« spomenik človeškemu delu in nepopustljivosti.

V začetku leta 1911 — zima še ni prav minila — je bila vpeta v Groharjevo slikarsko stojalo nova slika. Zaradi bolezni je nastajala v presledkih. Prišel je prijatelj Jakopič. Groharju so naposled odobrili podporo in potovanje v Italijo. A bilo je prepozno. Namesto v deželo starih mojstrov slikarstva, je odšel Grohar v nepovrat. »Poslednji črednik«, poslednja slikarjeva slika, je ostala nedokončana.

Bili so ljudje in časi, ko so z Groharjem ravnali kot z zločincem. V nekih drugih časih so ga razglasili za mučenika. Toda resnica o slikarju Ivanu Groharju je drugače. Resničen umetnik ne more sklepati kompromisov. Lahko se samo odloči in vztraja. V tem je tudi Groharjev prestop in njegova vrednost.

Sandi Sitar

KOSTANJEVICA - MESTO UMETNOSTI IN KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Sončna, pomladna nedelja. Z avtoceste Ljubljana—Zagreb, nekaj kilometrov za Otočcem, zavijemo na stransko pot, ki se vijuga med polji, travniki in vasicami proti vnožju Gorjancev, odetih v mlado zelenje, med griče, prerasle z brstečimi vinogradi. Ko se že skoro naveličamo luknjaste, prašne ceste, se zapeljemo na most čez zeleno Krko in smo na cilju: v Kostanjevici. Kažipot nas pripelje v Lamutov razstavni salon, kjer pravkar razstavlja slikarka Rafaela Potočnik, dolenska rojakinja.

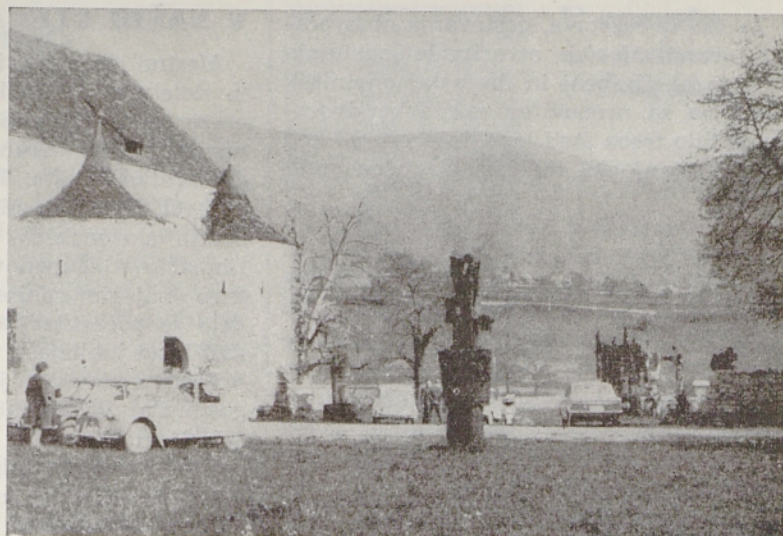
Stara ženica odklene vrata v razstavni prostor in prižge luči. Na stenah prenovljene dvorane (načrte za preureditev je brezplačno naredila ing. arh. Valentinčičeva) so razvrščene živobarvne slike pokrajin, cvetja, oljk. Sredi dvorane stoji klavir, ob njem starinski trirogeljni svečnik — na otvoritvi razstave je tu izvajal svoj koncert trio Lorenz iz Ljubljane.

»Prišli ste še pravi čas,« nas pouči ženica. »Čez dva dni bodo to razstavo zaprli, naslednji dan pa bo že odprta nova.«

Začudimo se: saj tu se vrstijo razstave kot v Ljubljani! In kdo skrbi za to?

Pred kostanjeviškim gradom so kiparji raznih narodnosti, udeleženci simpozijev Forme vive zapustil Kostanjevici svoje umetnine iz lesa

Tekst: Jana Milčinski
Foto: Matevž Milčinski

»Če želite kaj več vedeti o teh razstavah, poiščite šolskega upravitelja Lada Smrekarja,« svetuje ženica in pokliče deklico, da nam pokaže pot do šole.

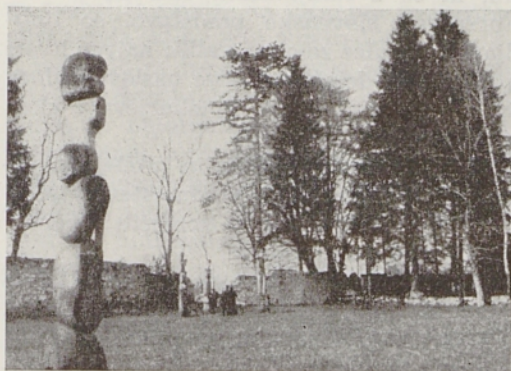
»Ali tudi ti hodiš na razstave?« jo vprašam spotoma.

»Seveda. Vsi šolarji hodimo. In tudi naši starši, sploh vsi. Posebno na otvoritvah nas je zmerom vse polno. Pa ne samo iz Kostanjevice; pridejo tudi iz Brežic, iz Krškega, iz Novega mesta in od drugod.«

Upravitelja Lada Smrekarja žal nisem našla doma. Njegova žena me je gostoljubno povabila v lepo urejen dom. Med pogovorom mi je razkrila toliko zanimivih podrobnosti, da sem jih komaj sproti beležila.

Najprej o slikarju Jožetu Gorjupu, rojaku iz Kostanjevice, ki je zapustil mnogo slik; te slike so se pozabljene prašile po kotih. Pa je padla ideja: restavrirajmo jih in uredimo Gorjupovo galerijo! Gorjupova hčerka, ki živi v Franciji, ni nasprotovala. In tako so po prostornih in svetlih šolskih hodnikih razobesili obnovljene Gorjupove slike. Tem so se sčasoma pridružile slike, ki so jih Gorjupovi galeriji poklonili slovenski, jugoslovanski, pa tudi tuji likovni umetniki, ki so prihajali v Kostanjevico kot obiskovalci in občudovalci, ali kot gosti Forme vive in likovnih razstav.

Nato je bilo treba poiskati še prostor za občasne razstave. Uredili so Lamutov likovni salon — tudi slikar Lamut je dolenski rojak, rojen v Čatežu ob Krki, ki

je v svojih slikah z ljubeznijo odkrival nove in neznane lepote Dolenjske.

Teh razstav se je v desetih letih zvrstilo že blizu petdeset. Odkar je bila lani preurejena razstavna dvorana, pa so razstave še bolj pogoste in otvoritve še bolj svečane.

Ob mojem obisku so bili sredi priprav za razstavo o Josipu Ressleru. Z njo žele počastiti 150-letnico prihoda tega velikega izumitelja v slovenske kraje, ki jim je posvetil skoraj vse svoje življenjsko poklicno delovanje.

Začudim se: kakšno zvezo imata izumitelj ladijskega vijaka in dolenska Kostanjevica?

Imata jo in še veliko: Josip Ressel je bil zaposlen kot gozdar v Pleterjah pod Gorjanci in je na Krki pri Kostanjevici najprej preskušal svoj izum — ladijski vijak. In še drobna zanimivost: Josip Ressel živi v slovenski literaturi, kjer ga je

Josip Jurčič upodobil kot »Klosterskega žolnirja«. O Ressleru — »kloštrskem žolnirju« je Jurčiču pripovedoval njegov ded, ki je bil doma iz Jablanic blizu Kostanjevice — tod še zdaj žive Juršiči, potomci Jurčičevega pradedca.

V poletnih mesecih bodo v prenovljenem Lamutovem likovnem salonu verjetno pripravili zanimivo razstavo reprodukcij slik naših graščin.

Za vse te razstave, gostovanja ob svečanih otvoritvah (ob otvoritvah sodelujejo naši znani glasbeni in dramski umetniki), zlasti pa za prenovitev razstavne dvorane, je bilo treba šteti lepe denarce. Od kod mali Kostanjevici tolikšna finančna sredstva?

Vse to nastaja v Kostanjevici bolj z dobro voljo ljudi kot pa z denarjem. Lamutov razstavni salon so obnovili predvsem z denarjem, ki so ga prislužili z lanskoletno zelo uspelo uprizoritvijo »Miklove Zale«. Pri vseh predstavah doma in na številnih gostovanjih so vsi nastopajoči sodelovali brezplačno in ves izkupiček je šel za preureditev dvorane. Nekaj pa je seveda prispevala občina.

Tudi letos pripravljajo novo igro, in sicer Finžgarjevega »Divjega lovca«. Že zdaj jih vabijo na gostovanje na Koroško, v Trst, v Gorico in seveda v mnoge večje in manjše kraje v Sloveniji. Režija predstave je v rokah upravitelja Smrekarja — doslej je zrežiral že 26 iger!

Nič več se ne čudim, da Lada Smrekarja še v nedeljo ne najdem doma. Niti njegovega dela in drugih prizadevnih kulturnih delavcev iz Kostanjevice se razpletajo v vse smeri. Domačini pa jim pri tem delu pridno pomagajo, saj jim je kulturno udejstvovanje postalo potreba, ki bi jo težko pogrešali.

In kako tudi ne! Kiparji najrazličnejših narodnosti, ki se udeležujejo simpozijev *Forme vive*, so zapustili Kostanjevici svoje lesene umetnine; spomin na Kostanjevico in njene ljudi pa so ponesli s seboj daleč v svet. Njihove skulpture privabijo v ta lepi kraj ob Krki vsako leto do 30.000 ljudi.

Tudi mi se napotimo v prostran park pred Kostanjeviškim gradom in skupaj z drugimi obiskovalci občudujemo lesene kipe, ki se s svežim pomladnim zelenjem stapljajo v čudovito in nepozabno podobo.

Kot so se tudi Kostanjevica in njeni kulturi in umetnosti predani prebivalci strnili v nepozabno in občudovanja vredno celoto.

**Razveselite svoje prijatelje
naročite jim **RODNO GRUDO****

V NAŠIH GLEDALIŠČIH

Mestno gledališče ljubljansko je počastilo stoletnico slovenskega gledališča in obenem petnajstletnico svojega obstoja z uprizoritvijo »Kranjskih komedijantov« dr. Bratka Krefta. Ta iskriva, rodoljubna komedija o slovenskih razsvetljencih in začetkih slovenskega gledališča z vložkom Linhartove »Županove Micke« je prav gotovo najprimernejše in najpopularnejše delo za počastitev tega pomembnega gledališkega jubileja.

Pred nedavnim je ljubljanska drama gostovala v Milanu s Shakespearovim »Kraljem Learom«. V tem milijonskem mestu, z bogato kulturno in igralsko tradicijo, je uspeh, ki so ga dosegli naši umetniki, še toliko večji. Ljubitelji Shakespeara, ki so z italijanskim tekstom v roki spremljali slovensko predstavo, so ljubljanske igralce zelo pohvalili; največ hvale pa sta bila deležna igralec naslovne vloge Stane Sever in Majda Potokarjeva v vlogi Cordelie.

Ko pišemo o gledališču in jubilejnem letu, moramo omeniti rekordno število letošnjih uprizoritev krstnih domačih predstav večini slovenskih odrov.

V eksperimentalnem gledališču v Ljubljani so uprizorili prvo odrsko delo dr. Danila Lokarja »Konjiček.«

Lep uspeh je zabeležila humoreska Branka Miklavca »Zvezdnik danes in nikdar več«, ki jo je predstavila Mala drama v Ljubljani. Humoreska je avtobiografski tekst, v katerem je igralec in avtor Branko Miklavc pogumno in odkrito razkril samega sebe, svoje želje in sanje ter opoj trenutnega uspeha, ki ga je za hip zazibal na omamen val zvezdnštva. S tem delom je Branko Miklavc sodeloval tudi v Sarajevu na reviji jugoslovanskih malih gledališč in gostoval v več krajih po Sloveniji.

V Celju so pripravili dve domači krstni predstavi: Dominika Smoleta »Cvetje zla«, igro v treh dejanjih in Janeza Žmavca dramo »Podstrešje«. To je že peto dramsko delo tega dramatika, ki je s to igro posegel v moderno dramaturgijo in vpletel vanjo problem današnje mlade generacije.

Slovensko gledališče v Trstu pa je predstavilo dramski prvenec Filiberta Benedetiča »Ne vedno kakor lastovke«. Avtor sam pravi o svojem delu, da je to »drama o ljudeh, ki morajo zapuščati svojo zemljo,

ker jim ta ne more več dati življenja. Zaman jih kliče nazaj nagon, ki lastovke sicer priključuje vsako pomlad spet domov. Ne glede na to, kako bodo kritiki ocenili vrednost Benedetičevega dramskega prvenca, je uprizoritev te drame pomemben kulturni dogodek za slovensko življenje na Tržaškem. Zato je prav, da bo prav to delo, poleg Remčeve »Delavnice oblakov«, uvrščeno v repertoar letošnjih jugoslovanskih gledaliških iger na Sterijinem pozorju v Novem Sadu.

J. M.

ZANIMIVA PRIREDITEV

Jamarski klub v Domžalah bo letos junija ponovno uprizoril pred krumperškim gradom ljudsko opereto »Adam Ravbar«. To bo zdaj že peta uprizoritev, s čimer postaja prireditev že kar tradicionalna. Glavni junak, znan iz slovenske narodne pesmi, vitez Adam Ravbar, je bil v Krumperku pri Domžalah graščak. Najbolj se je proslavil v bitki s Turki pri Sisku. Te bitke se je udeležil na željo kranjskih deželnih stanov. Zbral je konjenike v kranjskem, kamniškem in radovljiškem okraju, pa še Dolenjce. Hrabri slovenski in tudi hrvaški vojščaki so na dan sv. Ahaca 22. junija 1593 pri Sisku premagali Turke. Ravbar je zaplenil tudi plašč turškega vojskovodje Hasana, ki ga je nato podaril ljubljanski stolnici. Iz njega so izdelali mašni plašč, ki ga zdaj hrani ljubljanski muzej.

Po narodni pesmi, ki opeva zmago pri Sisku, je Josip Lavtižar spisal in uglasbil opereto, v kateri je glavni junak vojskovodja Adam Ravbar. Opereta je bila prvič uprizorjena v Dobu pri Domžalah leta 1936. Od leta 1963 dalje pa jo vsako leto poleti uprizarja agilni domžalski jamarski klub »Simon Robič — Ivan Sešek«.

Pri opereti, ki jo uprizore na prostem, pred vhodom v stari krumperški grad, ki je bil domovanje vojskovodje Adama Ravbarja, sodeluje blizu sto domačinov. Poleg igralcev nastopata tudi pevska zbor iz Doba in Ihana ter domžalska godba na pihala. Zelo učinkovit je nastop konjenikov in narodnih noš. Prireditev je vsako leto zelo dobro obiskana, kar vsekakor tudi zasluži.

Stane stražar

Marička Žnidaršič

SLEDNJO NOČ

(Iz zbirke »Ugasla luč«)

Slednjo noč,
ko polja rahlo zaspijo,
slednjo noč,
ko v jezeru zvezde gorijo,
grem vasovat.

Slednjo noč
tipljem med bori in bresti,
slednjo noč
grem preko tisoč bolesti,
njega iskat.

Slednjo noč
me goriko, ljubeče objame,
slednjo noč
ljubezen do dna me prevzame,
kakor takrat...

Slednjo noč
me skozi sanje zasnubi,
slednjo noč
šepeče mi med poljubi:
tvoj bi bil rad!

PISMA LOUISA ADAMIČA

V reviji *Cronicle*, ki jo izdaja univerzitetna knjižnica v Princetonu (ZDA), je Henry A. Christian objavil kratek življenjepis in deset pisem, ki jih je Louis Adamič izmenjal v času med leti 1926 do 1946 z najpomembnejšimi ameriškimi pisatelji, kritiki in javnimi delavci. Pisma obravnavajo ocene in kritike posameznih Adamičevih knjig in tudi prevode Cankarjevega Hlapca Jerneja iz leta 1926. Avtor, ki ureja Adamičevo literarno zapuščino, napoveduje objavo celotne Adamičeve korespondence in druge za ameriško literaturo pomembne dejavnosti. Uprava univerzitetne knjižnice je tudi dovolila deponiranje teh publikacij ali fotokopij v spominskem muzeju Louisa Adamiča v Prapročah pri Grospljem.

NOV USPEH DUBRAVKE TOMŠIČ- SREBOTNJAKOVE

Pianistka Dubravka Tomšič-Srebotnjakova je številnim uspehom doma in v tujini dodala še enega: belgijski »Grand prix« za najboljšo stilno interpretacijo Mozartove glasbe na Mozartovem festivalu belgijske radiodifuzije. Na tem festivalu so sodelovali solisti in dirigenti iz Francije, Belgije, Holandije, Avstrije in Jugoslavije. Dubravka Tomšič je izvajala Mozartov koncert v c-molu pod vodstvom dirigenta Antona Nanuta iz Dubrovnika.

LEVSTIKOVE NAGRADE

Založba Mladinske knjige je letos že osemnajstič razdelila Levstikove nagrade za najboljša originalna literarna in ilustracijska dela, ki so izšla v letu 1966.

Nagrado za izvirno povest je dobila pisateljica **Branka Jurca** za svoje doslej najboljše in najobsežnejše delo »Vohljači in prepovedane skrivnosti«. Branka Jurca je večino svojega pisateljskega dela posvetila otrokom, najprej predšolskim, v zadnjem času pa tudi starejšim. Tudi vsebina nagrajene povesti je vzeta iz šolskega in izvenšolskega življenja današnjih otrok.

Naš in vaš znanec akademski slikar Jože Ciuha — letošnji ilustrator priloge »Otroci berite« — si je prislužil nagrado s svojo knjigo »Potovanje v deseto deželo« — ta je bila nagrajena tako za leposlovno kot tudi za likovno delo — in pa za izvirne ilustracije v knjigi Pavla Golie »Gospod Baroda in druge ljudske pesmi«, ki so s sodobnim podajanjem podob iz naše folklorne preteklosti dale dodatno vrednost temu literarnemu tekstu.

Slikarju Acu Mavcu so prisodili nagrado za barvite, pripovedno zgoščene ilustracije v Stevensonovi knjigi »Otok zakladov«, s katerimi je obogatil ta priljubljeni, pustolovsko napisani roman.

Akademsko slikarka Lidija Osterc pa je dobila nagrado za svoje izvirne ilustracije v knjigah »Desetnica« Frana Milčinskega, »Lonček kuhaj« bratov Grimmov ter »Sneguljčica in druge Grimmove pravljice«. Slikanica »Desetnica« je dosegla velik mednarodni uspeh, saj je izšla v visokih nakladah v slovenščini, madžarščini, slovaščini in nemščini.

V spomin zvestemu rodoljuba

Že nekaj mesecev ga krije domača zemlja, vendar je med nami še vedno tako živ kakor takrat, ko smo se na matici prvič srečali kmalu po njegovi vrnitvi v rodno vas Lože pri Vipavi leta 1965.

Njegovo ime nam že dolgo ni bilo neznano, saj je bilo živo povezano s kulturnim življenjem naših ljudi v Argentini, kjer je JOSIP SVAGELJ od svojega prihoda v letu 1929 res pridno delal.

V razgovoru smo razpletli spomine o tem njegovem delu. Ob tem pomenku so se Josipu zasolžile oči. Saj je delal med našimi ljudmi res z vsem srcem, kakor je bil tudi z vsem srcem prevzet ob ponovnem srečanju s svojo rodno Primorsko po tolikih letih. Takrat smo v Rodni grudi o tem srečanju že pisali, vendar se nam zdi prav, da se še na kratko ustavimo ob njem, saj ni nikoli preveč govoriti o ljudeh, ki v življenju sami niso govorili o sebi, ki so živeli predvsem zato, da so delali in je to njihovo delo imelo tako živ odraz v skupnosti.

Jože Svagelj je začel delati v družtvih še kot študent. Uveljavljal se je zlasti v sokolskih vrstah. Takoj po prihodu v Argentino leta 1926 se je vključil v sokolsko društvo št. 1 na Paternalu, kjer je bil dolga leta tajnik. Ko je društvo prenehalo delovati, se je vključil v druga prosvetna društva. Posebej pa se je udeleževal v novinarstvu. Bil je stalni sodelavec in večkrat tudi urednik pri slovenskih listih v Argentini. Ko so bili na Paternalu in v Villa Devoto ustanovljeni slovenski šolski tečaji, je Svagelj s požrtvovalno vnemo prevzel mesto učitelja. Skratka, povsod, kjer je klicalo delo slovenskega rodoljuba, je takoj poprijel in nesebično sodeloval.

Od januarja 1965 pa je živel med nami, v svoji rojstni vasi. Nekajkrat smo se srečali na izseljeniških prireditvah.

Lani v novembru je po kratki bolezni nepričakovano, tiho za vselej odšel, ves skromen, kakršen je bil v življenju. V letošnji pomladi, ko je njegov grob prvič ozelenel, naj bodo te besede spomin zvestemu rodoljuba.

I. S.

Mladinski mešani zbor Slovenskega podpornega društva v Villa Devoto — Buenos Aires

Prizor iz igre Don Jacobo, ki so jo lani v oktobru igrali člani dramske družine Slovenskega podpornega društva v Villa Devoto — Buenos Aires

Na desni:
Naša naročnica Martina Moertl (zadaj) iz Milwaukee s hčerko, zetom in vnučko

Moštvo Jugoslovanskega nogometnega kluba »Juggarna 66« iz Köpinga na Svedskem

Člani dramske družine SP društva v Villa Devoto — Buenos Aires, ki so lani sodelovali pri igri Don Jacobo. Igro je spretno režiral Ivan Furlan

ŠVEDSKA

Nov jugoslovanski klub

V mestu Hälsingborgu v južni Švedski smo odprli nov jugoslovansko-švedski klub »Jadran«, v katerega so včlanjeni naši delavci, ki so zaposleni v tem mestu in okolici. Že v prvem mesecu se je med ostalimi člani naših narodnosti včlanilo v klub blizu dvajset Slovencev. Klub ima nogometno, odbojgarsko, namizno teniško in šahovsko sekcijo. Prireja tudi tečaje za pouk švedskega jezika. Ob petkih in sobotah imamo v klubu družabne sestanke s plesom.

M. Talijančič, predsednik kluba

Stroški za prostore so preveliki

Pri nas v Köpingu doma Jugoslovancev žal še nimamo iz razloga, ker so bili stroški za prostore preveliki in jih najbrž vseh 170 Jugoslovancev, ki danes živimo v Köpingu, ne bi zmogli (!!). Najbrž ste brali v listih, da so zadnji čas tovarne na Švedskem odpustile precej delavcev in so pri tem tudi Jugoslovanci precej prizadeti. Brezposelnim pomaga sindikat, ki plačuje ženskam za pet dni tedensko po 25 kron dnevno, moškim pa po 35 kron. Za jugoslovanske delavce nameravajo tukaj izdajati poseben časopis v srbohrvaščini. Obljubljeno imamo tudi dnevno desetminutno oddajo v radiu v istem jeziku.

Albert Zuppin, Köping

BELGIJA

Pionirji odhajajo

V hladnem aprilskem vetru je spet plapolala z žalnim trakom ovita zastava na čelu pogrebne sprevoda. Dne 13. aprila smo spremili k zadnjemu počitku upokojenega rudarja **Maksimiljana Kozelja**, rojenega v Motniku v Tuhinjski dolini leta 1901. Petintrideset let je delal v rudniku Waterschei v Genku, kjer je bil član in odbornik društva sv. Barbare od začetka.

Bil je prijeten družabnik, zaveden Slovenec, zelo vesten in delaven odbornik društva. Ko je bil upokojen, si je postavil dom v Mechelenu blizu Eisdena in se vključil v tamkajšnje društvo sv. Barbare. Zaradi velikih zaslug je bil izvoljen za častnega člana društva sv. Barbare. Vsakega skupnega izleta se je udeležil, na nobeni slovenski prireditvi ga nismo pogrešali. Tudi če je deževalo, je dejal: »Kadar je slovenska prireditev — meni sonce sijje.«

Družini izrekamo iskreno sožalje. Ostal nam bo v hvaležnem spominu kot zaveden Slovenec, pionir, organizator in vodja slovenskih društev, mlajšim pa naj bo za zgled.

J. Smerke, Eisden

ZDA

Dr. Frank Kern - osemdesetletnik

Ugledni ameriški Slovenec, znani clevelandski zdravnik dr. Frank J. Kern, je v marcu praznoval svoj osemdeseti rojstni dan. Doma je iz Breznice pri Škofji Loki. Gimnazijo je obiskoval v Kranju in deloma v Ljubljani, že 16 let star pa je odšel v Ameriko, kjer je nadaljeval šolanje. Medicinski študij je zaključil v juniju 1912 na univerzi Western Reserve v Clevelandu.

V tistih letih je prihajalo v Ameriko veliko Slovencev, ki so imeli težave z jezikom. Mladi Kern je poučeval skupine naših ljudi v angleščini. Leta 1919 je izdal angleško slovenski slovar, ki je nato 1944 doživel že svojo drugo izdajo. Leta 1926 je izdal angleško-slovensko berilo (English Slovene Reader). Ob tridesetletnici njegovega prihoda v Ameriko pa so izšli njegovi »Spomini«. Poleg publicistike se je udeleževal v prvih letih tudi kot časnikar. Bil je nekaj časa pomožni urednik Nove domovine, nato pa urednik slovenskega lista Glas.

Vsa leta je živo sodeloval v društvenem življenju. Član Ameriške bratske zveze je že od leta 1916; je med ustanovitelji Slovenske narodne čitalnice na St. Clairju, pred nekaj leti pa je bil izvoljen za častnega predsednika Slovenskega delavskega doma na St. Clairju.

Med prvo svetovno vojno je aktivno sodeloval pri Slovenski narodni zvezi pri Jugoslovanskem narodnem svetu v Washingtonu, med zadnjo svetovno vojno pa je bil član Slovensko-ameriškega narodnega sveta (SANS), ki je zbiral sredstva za pomoč okupirani domovini. Vrsto let je bil glavni zdravnik pri znanih slovenskih organizacijah: Slovenski narodni podporni jednoti, Slovenski dobrodelni zvezi, Slovenski svobodomiselnih zvezi itd.

Uglednemu rojaku toplo čestitamo k lepemu življenjskemu jubileju!

KANADA

Šahovski turnir v počastitev stoletnice Kanade

Kanadsko-jugoslovansko kulturno društvo Bratstvo — jedinstvo je v počastitev stoletnice Kanade organiziralo šahovski turnir, ki je bil nedavno zaključen. Odigranih je bilo nad tisoč šahovskih partij, v finalu pa je tekmovalo devet šahistov. Zmagal je Igor Blašković, ki ni izgubil nobene partije. Na posebni svečanosti so bile razdeljene nagrade. V imenu Združenja je nagrade razdelil predsednik John Divjak. Govorili pa so še častni predsednik Boško Milutinović in sekretar Branko Mihić. Šahisti so obljubili, da bodo organizirali poseben šahovski turnir tudi v počastitev jugoslovanskega dneva na svetovni razstavi v Montrealu.

Zanimanje za naše filme

Društvo Bratstvo in jedinstvo živahno deluje. Nedavno so si nabavili še rekvizite za ping-pong sekcijo. Nabavili so si jih športniki sami. Akcijo vodi agilen mladinec Vlado Bodiširoga. V načrtu imajo ping-pong turnir v počastitev stoletnice Kanade.

Februarja so imeli v društvenem domu dve filmski prireditvi. Predvajali so več jugoslovanskih filmov. Nekaj filmskih prireditev so imeli tudi v prvi polovici maja. Tri slovenske dokumentarne filme, ki jih je društvo prejelo od Slovenske izseljenske matice, bodo predvajali v društvu »Simon Gregorčič« v Torontu in pri društvu »Jadran« v Port Arturju.

Naši rojaki se tudi pridno pripravljajo za obisk Jugoslavije. Skupina izletnikov, ki bo potovala v organizaciji društva Bratstvo in jedinstvo, je iz dneva v dan večja. V aprilu so imeli že nad polovico prijavljenecv. Izletniki pridejo v Jugoslavijo z jugoslovanskim letalom 7. julija.

NEKAJ POJASNIL

»Pred nekaj meseci sem se vrnil iz domovine v Avstralijo. Za mojo vrnitev je zvedelo precejšnje število Slovencev pa tudi drugih Jugoslovancev. Večina teh ljudi bi se rada za stalno vrnila v Jugoslavijo, sedaj pa se bojijo, da bi jim naše oblasti ne vzele tega, kar bodo prinesli s seboj domov. Tu je veliko ljudi, ki razširjajo lažno propagando, ljudje pa ne znajo ločiti resnice od laži. Jaz sem vsakomur pojasnjeval, da je laž, kar oni govore in pišejo. Pred dnevi se mi je pritožil nek Hrvat, da so mu grozili, da ga bodo pretepli, če me bo še pošlušal. Prihodnje leto se namerava vrniti v Jugoslavijo.

Nekateri celo govore, da vsakdo, ki je brez dovoljenja zapustil domovino, potem ko se vrne, nima doma nobenih pravic. Jaz vem, da to ni res, ne morem pa tega z ničim dokazati, zato vas prosim za pomoč. Rad bi tudi, da bi dali o tem kako pojasnilo.«

Tako nam je pisal zaskrbljen rojak iz mesta Port Kembla v Avstraliji. Podobna pisma pa od časa do časa prejmemo tudi iz drugih držav, pa tudi obiskovalci na Matici se obračajo na nas s podobnimi vprašanji. Posebno veliko je zanimanje za stalno vrnitev v domovino v Avstraliji, kjer je naše rojake prizadel novi zakon o vojaški obveznosti, pa tudi zaradi velike oddaljenosti, saj si tam rojaki ne morejo vsako leto privoščiti obiska v domovini kot to lahko npr. v Evropi.

Zares je težko ločiti resnico od laži v protijugoslovanski propagandi, ki hoče na vse načine oblatiti razmere v Jugoslaviji. Ta propaganda namenoma napačno razlaga vsak ukrep jugoslovanske vlade, pri tem pa seveda računa na nepoučenost, na oddaljenost od domovine, na neurejenost odnosov z domovino in tudi na čustvenost tistih, katerim je ta propaganda namenjena. Kaj menimo o njej? Meje Socialistične federativne republike Jugoslavije so odprte; vsakdo, naj bo tujec ali domačin, ki živi v tujini, jo najlaže sam odkloni, ko obiše Jugoslavijo. Vsi dobronamerni obiskovalci naše dežele lahko ugotovijo, da je ta propaganda neresnična. Zavrača jo tudi velik del naprednega demokratičnega tujega tiska, ki veliko piše o Jugoslaviji in skuša opisati njeno objektivno podobo.

Za vrnitev v domovino Jugoslavija ne postavlja nobenih posebnih pogojev. Vrnejo se lahko vsi naši državljani, pa tudi tuji državljani jugoslovanskega porekla. Novejši izseljenci, ki so sprejeli tuje državljanstvo, pa niso posebej zahtevali izpisa iz jugoslovanskega, pa naši državljani še sedaj. Pogoj je le to, da v primeru stalne vrnitve v domovino vrnejo tuji potni list oziroma se odpovedo tujemu državljanstvu. Tudi rojaki, ki so ilegalno zapustili Jugoslavijo, so že z zakonom o amnestiji iz leta 1962 izenačeni z drugimi ekonomskimi izseljenci in se lahko vrnejo, ne da bi za ilegalni prehod meje morali odgovarjati.

Glavni namen zakona o amnestiji, ki ga Jugoslavija še danes dosledno izvaja, je bil dati emigraciji jugoslovanskega rodu možnost, da uredi odnose z Jugoslavijo in da normalno opravlja stike s svojimi sorodniki. Osebe, ki jih je zajela amnestija, se lahko po svobodnem prepričanju odločijo za vrnitev v domovino, ali pa zato, da ostanejo v tujini kot ekonomski izseljenci.

Zakon o amnestiji zajema veliko število kaznivih dejanj, ki so bila večinoma storjena med drugo svetovno vojno in okupacijo naše dežele, zajema pa, kot že rečeno, tudi osebe, ki so iz kakršnegakoli razloga pobegnile čez mejo. Beg čez mejo se potemtakem ne smatra za kaznivo dejanje, ampak za prekršek, ki zanj po vrnitvi seveda ni treba odgovarjati.

Nekaj besed o carini, o čemer smo sicer v Rodni grudi že dosti pisali: za osebno potniško prtljago, ki jo potnik prinese s seboj ali pa jo da v prevoz prevozniku, ni treba plačati carine. V osebno potniško prtljago prištevamo stvari, ki so potniku potrebne za osebno rabo na potovanju, to je obutev, obleke, predmeti za osebno higieno, za šport, za razvedrilo (fotoaparati, transistori itd.) in drugo. Razen tega lahko naši državljani, ki so najmanj deset let živeli v tujini, brez carine pripeljejo s seboj, kadar se vračajo za stalno, gospodinjske predmete in nujen gospodarski inventar, strojno opremo za obrtne delavnice pa lahko pripeljejo brez carine le v primeru, kadar dokažejo, da so tako obrt opravljali tudi v tujini (npr. strojna oprema za mizarstvo delavnico, tovorni avto — če si bil v tujini mizar oziroma prevoznik). Vsakdo, ki je živel v tujini neprekinjeno najmanj pet let, lahko uvozi v Jugoslavijo tudi avtomobil, vendar pa mora zanj plačati carino. Brez carine lahko uvozijo v Jugoslavijo osebne avtomobile le povratniki, ki so se izselili iz Jugoslavije pred 6. aprilom 1941. Vsak povratnik in vsak tuj državljan lahko prinese s seboj tujih valut brez omejitve; za devizna sredstva lahko potem kupijo v Jugoslaviji razno industrijsko blago

z 10-odstotnim popustom, ali pa jih naložijo na osebne devizne račune ali hranilne vloge pri naših bankah.

Za vse, ki se nameravajo za stalno vrniti v domovino, bo zanimivo tudi vprašanje o **zaposlovanju**. Po začetku gospodarske reforme v juliju 1965 so morala nekatera podjetja, ki so prej živela na račun državnih podpor, odpustiti določeno število delavcev, kar pa je bilo le del ukrepov za ureditev stanja v takih tovarnah. Nerentabilne gospodarske organizacije so tako iskale nove načine za stabilizacijo, vendar pa so se večjemu odpuščanju delavcev kljub temu izogibale. Še vedno pa je precej industrijskih podjetij, ki iščejo nove delavce. Predvsem gradbena podjetja na primer zaposlujejo vedno več kvalificiranih in nekvalificiranih delavcev. Poenostavljen je bil tudi postopek za izdajo obrtnega dovoljenja, kar je povzročilo, da je bilo v zadnjem času odprtih veliko število novih obrtnih delavnic; prav tako dobra naložba je v zasebnem gostinstvu, ki ima spričo povečanega prometa vedno več perspektiv. To možnost je izkoristilo do sedaj že tudi precejšnje število povratnikov iz tujine. Še vedno pa obstajajo možnosti za ustanavljanje novih gostiln, bifejev, penzionov in drugih obratov. Vsi, ki se nameravajo ali želijo vrniti v domovino, lahko dobe podrobnejše informacije na Slovenski izseljenski matici, ali pa na naših diplomatsko-konzularnih predstavništvi.

Stanovanjski problem je v Jugoslaviji še vedno pereč, čeprav ne več tako kot v prejšnjih letih. Občine ali podjetja kupujejo za svoje uslužbence sedaj sicer manj stanovanj, po svojih zmogljivostih pa pomagajo pri nabavljanju kreditov za nakup stanovanja ali hiše. Kreditne banke odobravajo kredite na podlagi vloženih sredstev tako s strani prosilca kot s strani podjetja ali ustanove, kjer je prosilec zaposlen. Prav v zadnjem času so banke na željo mnogih naših ljudi, ki so začasno zaposleni v tujini, pokazale razumevanje za novo možnost: dajanje dinarskih kreditov za gradnjo hiš ali nakup stanovanj na podlagi deviznih sredstev vloženih na osebnih deviznih računih ali na deviznih hranilnih vlogah.

O zaposlovanju v tujini, kar nekateri protijugoslovanski krogi v drugih državah smatrajo kot neuspeh socializma, samo tole: Jugoslavija je odprta demokratična skupnost, ki se vse bolj vključuje v mednarodno delitev dela, industrijska podjetja svobodno navezujejo stike s sorodnimi podjetji v tujini in z njimi enakopravno sodelujejo, njene meje pa so med najbolj odprtimi mejami v Evropi — tako za tujce, ki želijo obiskati našo deželo, kot za domačine, ki gredo v tujino. V takih pogojih bi bilo nesmiselno vsako oviranje državljanov, ki si želijo poiskati boljši kos kruha v tujini. V raznih zahodnoevropskih državah je zaposlenih veliko število delavcev iz Španije, Italije, Turčije, Grčije in med njimi tudi okrog 300.000 jugoslovanskih delavcev, ki pa sebe ne smatrajo za izseljence, ampak naše »v tujini začasno zaposlene državljane«; vsako leto prihajajo na počitnice v domovino, ko pa si nekaj prihranijo, se za stalno vrnejo. Vendar pa je to zaposlovanje le del splošnega migracijskega gibanja v svetu. Tudi ob vrnitvi so popolnoma izenačeni z domačimi delavci in se svobodno zaposlujejo. Naša dežela si prizadeva, da bi z državami, kjer je zaposlenih večje število naših ljudi, sklenila kar najbolj ugodne sporazume, s katerimi bi zaščitila naše delavce.

Jože Prešeren

NAŠI POMENKI

Pomenek z bralci

V zadnjem času smo prejeli toliko prisrčnih pisem od vas, dragi bralci, iz najrazličnejših dežel po svetu, da živo občutimo, kako smo si blizu, domači in iskreni. Še prav posebej nas veseli, ko razbiramo iz pisem, da čutite, kako Matica z vami in vsemi našimi ljudmi po svetu živi in spremlja vaše življenje. Kar v zadregi smo, kako bi ostalim bralcem v tej številki posredovali vsebino teh lepih misli, ki so jih polna pisma pred nami na mizah v redakciji. Bilo bi nam žal, če bi okrnili vrednost in lepoto teh ali onih čustev, misli in želje, izražene v pismih. Iz vaših besed diha hrepenenje po rodni deželi, ne samo vas, ki pišete, temveč tudi vseh tistih, ki žive in delajo v tujini. Iz teh pisem diha ponos, da ste ostali v tujini Slovenci in da ste kot Slovenci in Jugoslovani ponosni na svojo matično deželo. Iz pisem razbiramo željo, da se boste vrnili domov, čim boste mogli, eni za krajši čas, drugi za vselej. Iz vaših besed diha zadovoljstvo, da vas obveščamo o novicah in zanimivostih naše dežele, od katere ste tako odtrgani. Iz vaših pisem beremo, da vam kar odleže, če nam napišete pismo v materinem jeziku, kot da se razgovarjate z domačimi prijatelji. V pismih se radi spominjate mladih let, ki ste jih preživeli v domačem kraju in vaša pričevanja so zanimiva, topla in prisrčna. V teh pismih pišete. Kaj vse še pišete, ljubi naši prijatelji! Zato smo se odločili, da bomo to pot raje prepustili ves prostor vam in objavili v celoti ali skoraj v celoti nekaj vaših pisem, na druga pa bomo odgovorili osebno. Vsem skupaj pa lep pozdrav.

Zima Vrščaj

Dragi prijatelji in prijateljice,

pri vzorni izseljenski matici, najprej se moram oprostiti zaradi zaniknosti. Tri leta ste list pošiljali, ne da bi bili sigurni, ali bo tisti izgubljeni Boltežar toliko pošten, da bo poravnal, kar je dolžan.

Nadalje prosim, oprostite moji pisavi, nisem jaz kriv, pač pa bolezni. Roke se mi tresejo, prsti na desni roki so nekako kar mrtvi. Rad bi vam veliko napisal, pa se ne da. Pišete, da naj bom še nadalje naročnik lista. Toliko na znanje, dokler bom dihal, bom naročnik Rodne grude ravno tako tudi koledarja.

Ako se ne motim, sem naročnik lista od prve številke. Tudi koledarje imam vse, kolikor jih je izšlo do danes. Samo to je nekaj nesigurnega. Visoka leta, še nekaj mesecev, pa jih bode 85 na grbi! Dokler bom dihal, sem tudi vaš naročnik in vaš prijatelj.

Sedaj nekoliko o moji malenkosti. Bil sem leta 1952 v rojstni domovini. Trajalo je 54 let, da sem se odločil, da zopet vidim rojstno hišo in vasico Gumnišče; to je bilo nekaj za mojo dušo. Leta 1958 se je starejši sin odločil, da hoče videti lepo Jugoslavijo; tudi jaz sem se pridružil. Še vedno bi rad obiskal mojo lepo Slovenijo in krasno belo Ljubljano.

Bil sem prvi zastopnik Rodne grude v naši Puebli in tudi nekaj let sem koledarje razpečeval, ne samo v Puble, veliko sem jih razposlal v Californijo, Wyoming itd. Tako da se ni treba bati za starega hajduka. V mladih letih sem bil v Ljubljani vsak teden. Moja mama mi je naložila vse dobrote, kar jih je bilo pri hiši, maslo, piščance, zajčke, golobčke in ne vem kaj še in hodil sem na trg v Ljubljano. Jaz ubogi siromak sem vlekel tisti voziček na dveh kolesih kot mulc, vse dobrote so pojedli Ljubljančani, mi na deželi smo morali biti zadovoljni z nezabeljenim močnikom, tako se je godilo z ubogim kmetom v mojih mladih letih. Sedaj je vse drugače.

Vaš prijatelj

Frank Boltezar, Pueblo, Colo, ZDA

Draga prijateljica Marička Drole!

Včeraj sem sprejela Rodno grudo 1964, katera vsebuje 10 vaj v slovenščini, za katere sem Vas prosila. Najlepša hvala za Vaš trud. Ta knjiga je zlata vredna za Slovence v tujini. Čestitke Matici, vsem delavcem za izborna dela te knjige, posebno gospej Zimi Vrščaj, glavni urednici. Tako sem vesela, da mi srce poskakuje, ker so se moje želje izpolnile, da lahko pokažem učencem pravo izgovorjavo besed in njih pomen. Povrh pa nekaj zgodovine, kar je ponos nam vsem Slovincem. Naši učenci si prizadevajo, da se kaj naučijo za slovenski dan, kateri bo 6. maja.

Srčen pozdrav vsem pri Matici

Frank in Josie Vogrin, Samsula, ZDA

Dragi urednik,

v nadi, da se bo to pismo našlo v pravih rokah, Vam pošiljam mnogo lepih pozdravov iz daljne Avstralije. Pred 3 leti sem odšla iz Maribora v Avstralijo — in sedaj bi se rada naročila na Vaš časopis, revijo in morda tudi koledar. Prosim Vas, pišite mi, koliko stane naročnina in kako pošiljate časopis in na kaj se lahko naročim pri Vas. Upam, da ne boste preveč odlašali z odgovorom. Še enkrat sprejmite lep pozdrav!

Erika Serdar, Adelaide, Avstralija

Upravi SIM

Prvega oktobra 1966 sem odplul čez ocean nezdrav in sem še pod zdravstveno oskrbo. Zelo rad bi se oglašal, saj pri matici ste ljudje, ki jih ni na tej obli, pa na žalost mi zdravje ne dopušča. Piknik 4. julija 1966, ki mi je bil najlepši dan v življenju, v Vaši družbi, bo šel z menoj v grob.

Vse pri SIM najlepše pozdravljam in Vam želim zdravja, sreče in mnogo — mnogo uspeha pri tako koristnem delu, ki ga izvršujete!

Matevž Premk, Pittsburg, ZDA

Spoštovana Izseljenska matica v Ljubljani

Oprostite prosim, da z zakasnenjem šele sedaj poravnam naročnino za Rodno grudo. Bila sem namreč težko bolna več mesecev v bolnici v Maseilzu. Verujte mi, da sem naše Rodne grude tako vesela! Kadar pride, mi je kot da me je obiskal najboljši sorodnik ali bratje, ki mi trije žive v Jugoslaviji. Redno so mi domači prinašali v bolnico našo revijo, katero sem kazala tudi drugim bolnicam, zdravnikom in bolničarkam. Tolmačila sem novice, ki sem jih brala. Resnično sem Vam od srca hvaležna, da nam pošiljate te lepe in zanimive novice iz domovine in naših ljudi po svetu. Ker sem še vedno privezana na bolniško posteljo, mi je vsa tolažba pošta od bratov in Rodna gruda.

Pripomnim tudi to, da sem dobila dovoljenje od zdravnika za predčasni izpust iz bolnice, ker sem hotela biti na pevskem koncertu, ki so nam ga priredili 4. t. m. naši ljubi slovenski oktet Gallus iz Ljubljane. Je bilo zelo lepo. Z iskrenim pozdravom Vam hvaležna

Es Terezija, Eidsen, Belgija

Pozdravljeni!

Ker je že precej časa minilo, odkar mi pošiljate Rodno grudo pa Vam še nisem poravnala naročnine, Vam zdaj prilagam denar in Vam sporočam, da mi je zelo všeč, ker so novice iz vseh krajev; posebno iz domovine me novice zmeraj zanimajo. Ko je človek tako daleč v tujini, zmeraj rad sliši kaj o svojem rojstnem kraju. Upam, da boste včasih kaj poročali iz Prekmurja; od tam sem jaz doma. Želim vam veliko uspeha in mnogo naročnikov in Vas iskreno pozdravljam.

Emma Recek, Winnipeg, Kanada

Kako nastajajo naše besede?

Na trgu

Za večino naših besed ne moremo natančno ugotoviti, kdaj in kje so nastale; že droben šolar pa spozna, da živi v jeziku večina besed v večjih ali manjših družinah, in da so le redke ostale osamljene. Navadno pravimo, da izhajajo vse besede iste družine iz enega samega korena, ki daje vsem članicam pomensko jedro, druge glasovne vrvine pa okrog tega jedra izoblikujejo posamezne posebne pomene. Oglejmo si štiri izpeljanke iz istega korena: **pis-átelj**, **pis-ec**, **pis-ár**, **pis-ún**.

Vsi navedeni samostalniki imajo skupno prvino **pis-** in štiri različne pripone. Sicer pomenijo vsi po vrsti moško osebo, ki se ukvarja s pisanjem, toda kakšna razlika je vseeno med njimi! Prva beseda, **pisátelj**, označuje človeka, ki poklicno ustvarja splošno priznana književna dela, romane, novele itd.; če je izgovorjena v normalnem tonu in navadnih okoliščinah, ima popolnoma nevtralnoma pomensko vrednost. Druga beseda, **pisec**, nam predstavlja moža, ki je za javnost (navadno) napisal to ali ono razpravo, poročilo, oceno in podobno, npr.:

Pisec današnjega uvodnika se je dotaknil važnega vprašanja.

Tudi **pisec** je docela nevtralna oznaka.

Tretja od navedenih besed, **pisár**, ki je precej manj v rabi, pomeni človeka, ki v pisarni piše ali prepisuje s peresom; navadno si pisarja predstavljamo celo še z gosjim peresom. Beseda je že malo v rabi in ima slabšalen pomen. Dandanes so pisarje v celoti zamenjale tipkarice.

Če pa bi naše primerjanje obrnili tako, da različne korene spremljajo iste pripone, se nam tako zgrajeni pomeni pokažejo v drugačni luči. Za primer vzemimo tele besede: **pis-árna**, **pek-árna**, **tisk-árna**, **želez-árna**, **lek-árna**. Pomensko jedro je pri sleherni od teh besed drugačno, vendar imajo vsi pomeni nekaj skupnega: vse besede namreč označujejo prostore, kjer se opravljajo dela, ki jih izdaja besedni koren — v pisarnah pišejo, v pekarnah pečejo kruh, v tiskarnah tiskajo, v železarnah topijo in obdelujejo železo in v lekarnah pripravljajo in prodajajo zdravila.

Besedni koreni pa niso še izkoristili vseh izpeljavnih možnosti. Ko se pojavi npr. nov tehnični predmet, jezik navadno ne ustvari čisto nove besede, temveč jo zgradi iz že obstoječih najustreznejših prvin. Lep primer je beseda **žárnica**. Ko je zasvetila elektrika, se je ugnezdila v družino glagola **žarétí**, čeprav je bila ista beseda z drugačnim naglasom, namreč **žárnica**, v nekaterih slovenskih narečjih že prej znana v pomenu **kopriva**. Oglejmo si, katera najvidnejša lastnost žarnice je v drugih jezikih botrovala nastanku te besede.

Nemščina je združila žarenje in obliko steklene hruške v **Glühbirne**, ali pa je povzela samo drugi del besede, **Birne**; podobno je storila francoščina s svojo **poire électrique**; angleščina je v svoji besedi **bulb** upoštevala samo obliko; poljščina se je, enako kot slovenščina, oprla predvsem na žarenje, zato ima **žarówko**; srbohrvaščina ima dva izraza **žarulja** in **sijalica**, od katerih izraza drugi rezultat ali posledico žarenja, namreč sij, svetlobo; ruščina pa se je zadovoljila kar s pomanjševalnico za luč, **lamπόčka**.

In kako je jezik še zadovoljeval nove potrebe, ki so nastale z novimi stroji in raznimi sodobnimi predmeti v športu in drugod?

Stari izrazi, ki so označevali najbližji človekov svet, se večkrat prenašajo na druga področja, kjer so zaradi podobnosti predmetov dobili še dodaten pomen. Take nove pomene najdemo npr. v športnem udejstvovanju; tu imamo opraviti s **kónjem**, **kózo**, **krógi**, **léstvijo**, **vrvmí**, **lopárji** itd. Na kmetih, kjer so ljudje v mislih daleč od telovadnic, bi besedna zveza **skočiti čez konja** pomenila samo skok čez živega konja, v šoli pa ne bi nihče pomislil na kaj drugega kot na športni pripomoček. Ali, podobno: če rečemo **premakni konja**, pomeni to v šahu čisto nekaj drugega kot na kmečkem dvorišču. Tudi beseda **koló** je v zadnjih desetletjih dobila kar dva dodatna pomena; poleg kolesa pri vozilu ali avtomobilu pomeni še **bicíkel** in posebno športno vajo v obliki kolesa.

Podobno sta v zadnjih letih v dodatnem pomenu prešli v splošno rabo besedi **svéčka** in **lúčka**. Prva je doma med avtomobilisti, druga, ki je menda res šele deset let stara, pa je posebno znana med našimi najmlajšimi — na poti iz šole namreč radi zavijejo v mlečno restavracijo in si privoščijo **lúčko** ali celo **zamóréčka**, kar pomeni lučko s čokoladno glavico.

F. Jakopin

Dedek in Ellen sta zgodaj vstala in šla v mesto, da bi videla, kakšna je Ljubljana zjutraj.

Pot ju je pripeljala na živilski trg.

Na prostrani tržni ploščadi je kar mrgolelo ljudi. Dedek je peljal Ellen za roko in ji spotoma razlagal:

»Tu za Ljubljaničo so pokrite stojnice za sadje in zelenjavo, malo naprej pa mesnice. Nasproti so uredili moderno delikateso, ki je zmeraj polna gostov. Stopiva še sem noter — nekdanj so bila tu skladišča, zdaj pa lahko v okusno opremljeni tržnici tu kupiš vse, kar potrebuješ za kuhinjo: mleko, maslo, sir, skute, med, jajca, fižol, ajdovo moko, vse južno in domače sadje, pa še nič koliko drugega.

Na tej strani, vidiš, imajo pa kmetice, največ Dolenjke in Trnovčanke, razložene domače pridelke, tu so rože in lončnice. V teh škafih prodajajo kislo zelje in kislo repo, ki sta s kranjsko klobaso naša od nekdanj priljubljena jed.«

»Kakšne lepe košarice!« je vzkliknila Ellen.

»Da, lepe reči,« je rekel dedek. »To so večinoma izdelki domače obrti iz Hrvaške in Bosne.«

SLOVENE FOR YOU

ARRANGED BY NADA VITOROVIČ

At the Market Place

Grandfather and Ellen got up early and went downtown to see what Ljubljana was like in the morning.

The way brought them to the food market.

The large place swarmed with people. Grandfather took Ellen's arm while he was explaining everything to her:

»The stands in this market hall alongside the Ljubljaniča are for fruit and vegetables, the meat market is a little farther on. The modern delicatessen just across is always crowded. Now, let's enter this hall — it used to be a storehouse, yet now it is a tasteful market hall where you can get everything you need for the kitchen: milk, butter, cheese, curd, honey, eggs, beans, buckwheat flour, southern and home-grown fruits and no end of other items.

And on this side, you see, peasant women, mostly from Dolenjska and Trnovo, display their products, out- and indoor flowers. Sour kraut and sour turnip in these wooden tubs are served with our national sausage (kranjska klobasa); this has always been our favorite dish.«

»What pretty baskets!« exclaimed Ellen.

»Yes, nice things,« said grandfather. »These are mostly home-made things from Croatia and Bosnia.«

Declension of Feminine Nouns Ending in -a

The declension of this class of nouns is fairly uniform and without any difficult peculiarities. The case endings, however, differ from the case endings of Masculines.

Example:

Singular	Dual	Plural
N. beséd-a	beséd-i	beséd-e
G. beséd-e	beséd	beséd
D. beséd-i	beséd-ama	beséd-am
A. beséd-o	beséd-i	beséd-e
L. pri beséd-i	beséd-ah	beséd-ah
I. z beséd-o	beséd-ama	beséd-ami

La Déclinaison des Substantifs Féminins en -a

Par sa déclinaison, ce groupe de substantifs est en slovène assez homogène et pour des connaissances élémentaires sans particularités plus difficiles à retenir. Pour les cas particuliers, les désinences sont évidemment toutes différentes de celles de la déclinaison masculine.

Voyons un modèle de cette déclinaison:

Singulier	Dual	Plural
N. beséd-a	beséd-i	beséd-e
G. beséd-e	beséd	beséd
D. beséd-i	beséd-ama	beséd-am
A. beséd-o	beséd-i	beséd-e
L. pri beséd-i	beséd-ah	beséd-ah
I. z beséd-o	beséd-ama	beséd-ami

Pour le génitif pluriel, nous devons dans cette déclinaison retenir quelques particularités de certains substantifs.

Tout comme nous rencontrons dans les substantifs masculins au nominatif singulier, qui est sans désinence, entre consonnes à la fin du mot souvent un e muet (pešec — pešca), une situation analogue se manifeste dans les substantifs féminins en -a aux génitifs pluriel et duel, qui n'ont pas de désinence. Dans les cas où un groupe de consonnes difficile à prononcer surviendrait, un e muet s'intercale entre les consonnes, par ex. škatla — škatel, vožnja — voženj, krošnja — krošenj. La plupart des liaisons consonantiques (deux consonnes) sont prononçables, c'est pourquoi on n'y intercale pas d'e muet, par ex. prha — prh, stávba — stáv, kavárna — kavárn, igráčka — igráčk, sàmpostréžba — sàmpostréžb, zgrádba — zgrádb, čipka — čipk, spónka — spónk, tórba — tórb, kúhinja — kúhinj. Quand la dernière consonne est un j, au lieu de e on intercale un i, par ex. ladja — ladij, večerja — večerij. On n'intercale jamais de voyelle dans les groupes lj et nj.

Certains substantifs de cette déclinaison peuvent avoir aux génitifs duel et pluriel la désinence accentuée -á (gorá, deželá, žená).

Dans cette déclinaison, l'accent fixe prédomine dans la langue littéraire slovène. Dans les dialectes et dans la langue poétique, surtout dans les mots qui ont au radical é ou ô, à certains cas l'accent se déplace à la désinence (góra — goré, zèmlja — zemljé, žena — žené). Dans certains mots, l'accent peut être à tous les cas sur la désinence (me glà, temà, stezà).

Explication des Mots et des formes

Trg — le marché, la place
 vstati, vstal(a) sem — se lever; je me suis levé(e)
 iti, šel (šla) sem — aller; je suis allé(e)
 videti, bi videl(a) — voir; je verrais
 peljati; pripeljati — mener, conduire; amener
 pót; spotoma — le chemin; en chemin, chemin faisant
 razlagati, razložiti — expliquer
 urediti — arranger, mettre en ordre
 delikatesa — magasin-buffet où l'on vend des comestibles fins
 (v)stopiti; (v)stopiva — entrer; entrons (pour deux personnes)
 potrebovati, potrebujem — avoir besoin, j'ai besoin
 ajdova moka — farine de sarrasin (blé noir)
 kmet, kmetica — un paysan, une paysanne
 Dolenjka — une habitante de la Basse Carniole
 Trnovčanka — une femme de Trnovo (un faubourg de Ljubljana)
 roža = cvetlica — une fleur
 prodati, prodajati — vendre
 kranjska klobaša — la saucisse de Carniole (spécialité réputée)
 koš, košara; košarica — panier, corbeille; petite corbeille
 pridelek, izdelek — un produit
 domača obrt — artisanat à domicile
 Hrvaška — la Croatie
 Bosna — la Bosnie

Some nouns belonging to this class show a certain peculiarity in the Genetive-Plural.

As we have seen, Masculines which have no endings in the Nominative Singular introduce the reduced vowel *e* between final consonants: pešec — pešca (pedestrian). Feminines ending in -a behave in a similar way in the endingless Genetive in Plural and Dual. The reduced *ə* (*e*) appears between consonants in all the cases where it would come to a hard consonant group: škatla — škatel (box), vožnja — voženj (ride), krošnja — krošenj (crown of a tree). Yet the majority of consonant groups is pronounceable and remains without the reduced vowel: prha — prh (shower), stavba — stavb, kavarna — kavarn, igračka — igračk (toy), samopostrežba — samopostrežb, zgradba — zgradb, čipka — čipk (lace), sponka — sponk, torba — torb, kuhinja — kuhinj. The vowel *i* instead of *e* is inserted before a final *j*: ladja — ladij (ship), večerja — večerij. No vowel can be inserted in the groups *lj*, *nj*.

Some nouns of this class may have a stressed ending -á in the Genetive-Dual, Plural: gorá, deželá, žená (of the mountains, countries, women).

A fixed accent is prevalent in this declension in the Slovene literary language. In dialects and poetry the accent may shift onto the last syllable. This occurs mostly in words which have *ê* or *ô* in their roots: góra — goré, rōka — roké, zèmlja — zemljé (earth), žena — žené. In some words the accent may be fixed on the last syllable in all the cases: me glà (fog), temà (dark), stezà.

LE SLOVÈNE A VOTRE PORTÉE

ADAPTÉ PAR VIKTOR JESENİK

Au Marché

Le grand-père et Hélène se levèrent de bonne heure et allèrent en ville pour voir comment est Ljubljana le matin.

Le chemin les amena au marché aux vivres.

Sur la vaste plate-forme du marché cela fourmillait de monde.

Le grand-père conduisait Hélène par la main et lui expliquait chemin faisant:

«Ici derrière la Ljubljana il y a les étalages couverts pour les fruits et les légumes, et un peu plus loin les boucheries. En face on a aménagé un buffet moderne avec des comestibles fins, qui est toujours plein d'hôtes. Entrons encore là dedans — autrefois il y avait ici les entrepôts, tandis que maintenant dans ce marché couvert équipé avec goût on peut acheter ici tout ce dont on a besoin pour la cuisine: lait, beurre, fromage, lait caillé, miel, oeufs, haricots, farine de sarrasin, tous les fruits méridionaux et du pays, et encore bien d'autres choses.

De ce côté, tu vois, les paysannes, pour la plupart de la Basse Carniole et de Trnovo, ont étalé les produits du pays, voici des fleurs et des plantes en pot. Dans ces baquets on vend de la choucroute et des navets aigres, qui avec la saucisse de Carniole sont de tout temps notre plat favori.»

«Quelles belles petites corbeilles!» s'exclama Hélène.

«Oui, de belles choses,» dit le grand-père. «Ce sont en majeure partie des produits de l'artisanat de la Croatie et de la Bosnie.»

SOSEDOVA ZGODBA

Frank Česen, Cleveland

Rojak Tone G. se je pred kratkim priselil v našo ulico. Njegova hči in mož sta namreč tu kupila hišo, on pa živi pri njih. Že takoj naslednji dan sem ga videl hoditi s počasnimi koraki in z rokama na hrbtu po ulici. Ustavljal se je pred hišami in v slabi angleščini ogovarjal ljudi, ki so sedeli na verandah ali kosili travo okoli hiše. Velika večina ljudi se ga je kar na kratko otresla, ker jim je bil očitno nadležen. Nato so gledali za njim, se smejali in zmajevali z glavami. Tone pa se ni brigal za to, marveč je šel naprej, se spet ustavil in pričel pogovor s komerkoli, tudi z otroki.

Tone je bil visoke postave, nekoliko upognjen in rdečega obraza. Desno oko je imel nekoliko pokvarjeno. Opazil sem tudi, da je naglušen. Bil je eden izmed mnogih slovenskih upokojencev, ki ne vedo, kaj bi počeli, da bi jim čas hitreje teknel naprej. Bili so pač vajeni garati vse življenje, pa jih je nenadna sprememba vrgla iz ravnotežja.

Ko sem nekoč strigel živo mejo pred hišo, pride Tone k meni in me ogovori kar po slovensko:

»Bo dež, a? Glej tam-le se oblači,« pokaže z glavo proti temnim oblakom, ki so se grozeče podili po nebu. »Joj, joj, saj pravim; to je vse zaradi atomskih bomb. Prej ni bilo tako čudnega vremena. Če bo šlo tako naprej, bo kmalu konec sveta.«

Mož me je začel zanimati. Spoznal sem, da se ga je ameriška »topilnica narodov« le rahlo dotaknila. Povabim ga na verando in pričnem spraševati o njegovem življenju. Sicer pa to ni bilo potrebno, ker je bil mož od sile zgovoren.

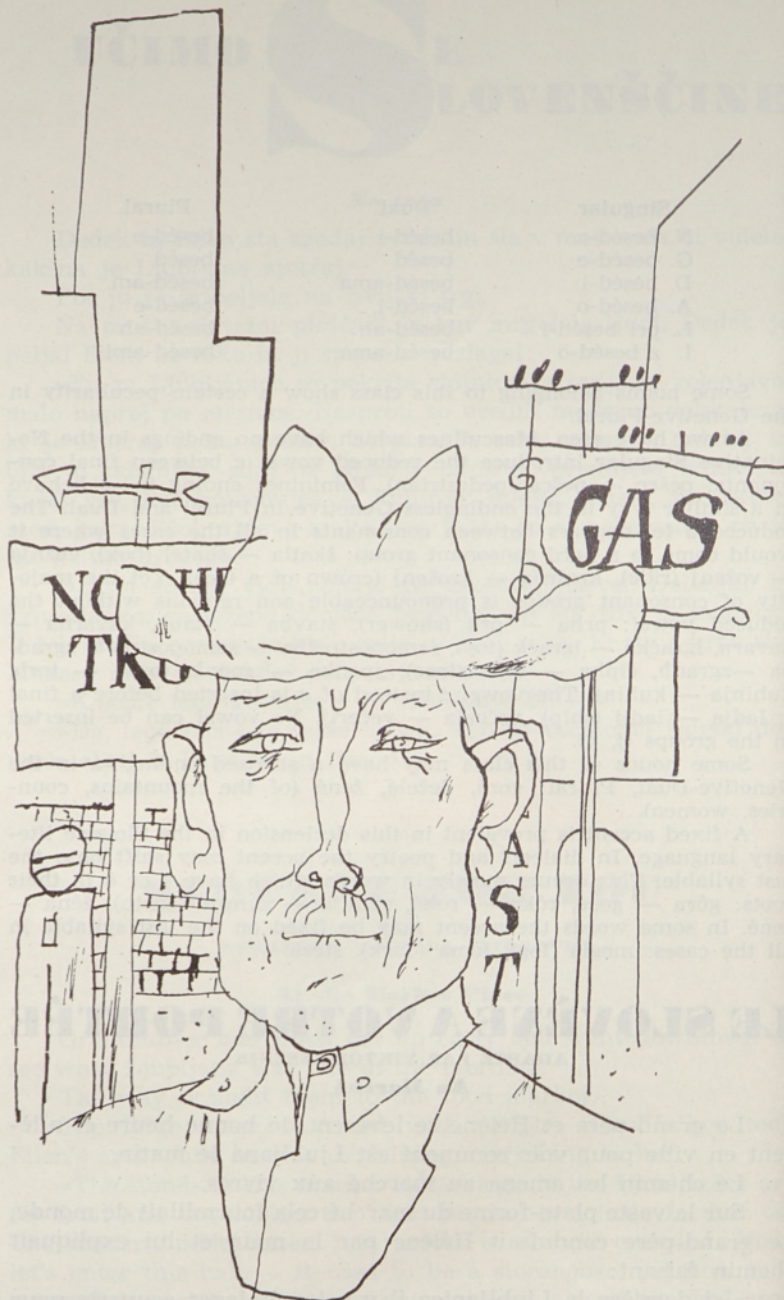
»Doma sem iz Žužemberka,« prične Tone. »V Ameriko sem prišel leta 1899, ko sem bil star sedemnajst let. Sedaj pa kar sam zračunaj, koliko sem star.«

»Dvainosemdeset let bo. Kaj ne? To je že lepa starost!«

»Ej, to ni še nič,« zamahne Tone z roko, »moj oče je 96 let tlačil travo, moj ded pa je dočakal kar 102 leti. Umrl je sedeč pod tepko, ko je basal tobak v fajfo. Kar skupaj je zlezal. Ne vem, kdaj bo prišla moja ura. Joj, joj.«

»O, saj še kar dobro izgledate za vašo starost,« mu rečem.

»No, bolan nisem bil še nikoli. Zaradi mene bi ne bilo treba nobenega dohtarja na svetu. Sicer pa jaz ne dam dosti nanje.

*Zvečnik
1967*

Če me kaj črviči, si skuham domače arcnije, kot me je mati naučila. Pa véš, kaj me gor drži?»

»Ne. Kaj?«

»Vino, vino! Pri vsaki jedi ga cuknem dva, tri kozarce. včasih pa tudi več. Ampak odkar mi je umrla žena — naj v miru počiva — pogrešam domače hrane. O, jej, jej, kaj bi dal za skledo zelja in z ocvirki zabeljenih žgancev; pa solate s fižolom. Pa kaj češ, mladina ne mara nič slišati o tem. Pravijo, da sem starokopiten. Samo kekse bi žrli in sladkarije. Zato so tako bledi in bolehní, da jih vsaka sapa pihne.«

»Kje ste pa ves čas delali?« ga prekinem.

»Prva leta sem konje fural za nekega židovskega kontraktorja. Delal je nove hiše in jih prodajal za dobiček. Razen tega je imel mnogo starih bajt, kjer so stanovali črnci. Popravljaj ni nič, vse je bilo razbito.

Žid je živel zunaj mesta. Bil je bogat in zviti kot kozji rog. Nekoč mi je ta grdoba ponujal sto dolarjev, da bi mu zažgal bajte, on bi pa dobil lepo zavarovalnino. Nak, ne boš kaše pihal, sem mu rekel. Kaj, če bi se izvedelo? Zašili bi me, da bi se usmradil. O, jej, jej!»

Tone se je za trenutek oddahnil, nato pa nenadoma dejal: »Ali veš, zakaj Žida precej pokopljejo, ko umrje?«

»Ne. Zakaj?«

»Da bi ne oživel in vzela denarja s seboj. Ha, ha, ha!« se je zarežal, da so se mu pokazale rumene škrbine.

»No, in potem?« silim v njega.

»Potlej sem dobil delo v skladišču starega železa za deset centov na uro, ali šest dolarjev na teden. Trdo je šlo, trdo, čeprav je bilo življenje poceni. Joj, joj. Ampak takrat sem bil mlad, močan in z malim zadovoljen.«

»Kdaj ste se pa ženili?« ga vprašam.

»O, ja. To je pa spet druga storija. Neko soboto smo šli s fanti v salon, pa sem se zatelebal v čedno Kočevarico Franco. Veš, takrat še ni bilo kranjskih deklet v Ameriki. Če je katera prišla, so se fantje kar stopili za njo, pa četudi ni bila lepa. Franca ni znala našega jezika, pa sva se kar na prste zmenila. O, ja, pa se nič ne kesam, da sem jo poročil. Bila je dobra zame in se kmalu naučila govoriti po naše. Molila je še vedno po kočevsko, da sem se moral vselej smejati. O, joj, joj.«

»Nato so pričeli prihajati otroci. Vsako leto je bil eden, kot stenge. Skupaj jih je bilo devet. Danes so že vsi v letih in poročeni. Trije nimajo nič ta malih. Ne vem kdo je kriv, oče ali mati. Kaj hočeš, tako je življenje.

Ker nisem mogel več shajati s tisto borno plačo, mi je prijatelj dobil delo v tovarni, kjer sem delal celih trinajdeset let, dokler nisem bil upokojen. Joj, kako je bilo lušno delat. Ves čas sem zamudil samo tri šihte. Delal bi še sedaj, pa me niso pustili. Čuden je res ta svet.«

»Od kdaj ste pa vdovec?«

»Moja Franca je umrla pred trinajstimi leti. Bog ji daj dobro. Ves čas je bila zdrava in debela kot pujssek. Enkrat ob dveh ponoči, se pa obrnem k njej in pravim:

„Franca, ali spiš?« O jej, o jej, kako sem se prestrašil. Kaj bi se ne, ko sva bila taka prijatelja. Ko sem prišel z dela, mi je vselej rekla: „Tone spij kozarec vina, ker zmeraj garaš. Poglej, kako si suh.“

»O, pa ga je tudi ona rada cukala, še bolj kot jaz. Zato je bila tako zdrava in rdeča. Ja, še državljanski papir sem ji dal v trugo, da jo bodo na onem svetu pustili notri. In nikoli mi ni povedala, če bo šla v peklo ali v nebesa. Nič ni rekla, kar umrla je. Kaj češ, njena numara je prišla. Jej, jej, kako mi je bilo dolčas po njej. Nekaj časa sem si sam kuhal, pa ni šlo. Moški smo preveč nerodni za gospodinjstvo. No, potlej sem pa bajto prodal in se preselil k hčeri. Ampak včasih se mi zdi, da bi se me rada znebila. Zadnjič je napol za špas in napol zares rekla:

»Oče, kdaj boste pa vi umrli?«

»Ja, to se pa nič ne ve brez ciganke,« sem dejal, »kadar bo moja numara prišla. Joj, joj!«

Tone si je popravil klobuk, poškilil po ulici, nato pa zamomljal:

»Ampak čudni ljudje so na tej cesti. Ogovarjam jih, pa mi niti ne odgovorijo, kot bi bili mutasti. Seve, mladina je vse drugačna kot mi stari.«

»Da, časi se spreminjajo. Ste kdaj hodili v šolo?«

»Skoro nič, sem moral krave pasti. Oče je dal učitelju kakšno kuro, jajčka ali šunko, da me je pustil doma, čeravno bi rad hodil v šolo. No, pa se tudi brez šol prerivam skoz življenje. V Ameriki štejejo le močne roke in hrbet.«

»Zakaj pa ne greste pogledat v stari kraj. Časa imate dovolj,« mu rečem.

»Saj sem že mislil na to. Tam imam precej zlahte. Ali veš, da je bil moj stric škof? Pa je že umrl. Po prvi svetovni vojni je bil tukaj na obisku. Pa me je poklical k sebi in stiskal, čeravno sem izmed vseh najbolj neumen. Potem imam dva bratranca, eden je tehant, drugi profesor in tretji je bil vojaški kaplan v prvi svetovni vojni. Ta je pred bitko vojakom zaklical:

»Fantje, le po njih! Kdor bo padel, bo zveličan!« Pa se je en Štajerc obrnil nazaj in kaplana ustrelil čes, „pa bodi ti zveličan namesto mene!“ O, jej, jej, kakšni so ljudje.«

Ker je bil čas večerje, se je poslovil z zagotovitvijo, da se bo še oglasil.

Tone še vedno hodi po ulici z rokami na hrbtu in ogovarja ljudi, ki so se mu že privadili. Včasih pa sedi na klopi za hišo in premišljuje. Ob nedeljah se praznično obleče, gre k maši in čaka, kdaj bo prišla njegova numara.

KATKA ZUPANČIČ

TAM PREKO

*SEJE seme sredi polja
kmet na njivi preorani,
seje kot sejale je lani.
Toda, kje je dobra volja?*

— Bom li žel? vprašuje.
Glas in roka mu drhti.
— Tu pomlad je — upa ni...
Nad resnico laž zmaguje.

*Iz daljave zadoni otroški klic,
kmet prisluhne, up se vrne:
— Vse se lahko preobrne;
še bodočnost sije z mladih lic.*

Iz zbirke: Katka Zupančič: Slike iz vsakdanjega življenja. Izdala Prosvetna matica v Chicagu 1946.

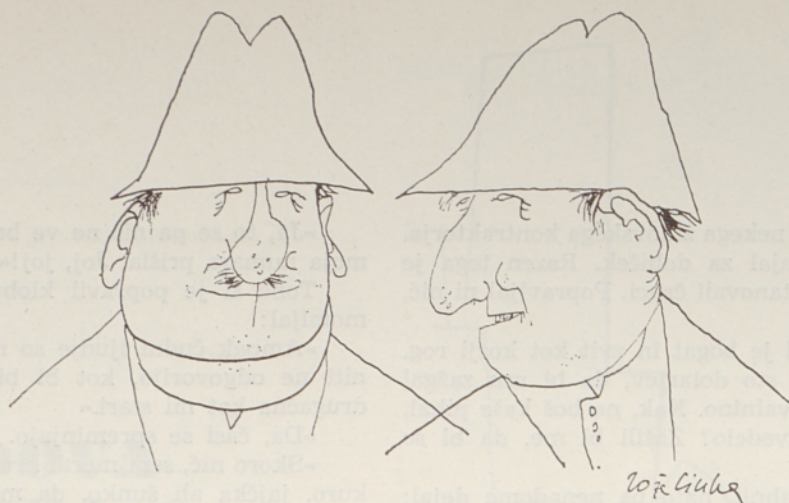
ČE SE DELAŠ GLUHEGA

Marjan Marinc

Osebe:

Tone

Tine

Srečata se dva prijatelja. Eden sklene, da se bo naredil gluhega in dolgo vleče drugega za nos. Ta ga končno spozna in ga šepetaje povabi v gostilno, kar gluhec seveda takoj sliši.

Ta prizor bi lahko imenovali kratka šala, saj je zasnovan predvsem in samo na besedni komiki. Interpretacija obeh vlog ne bo nikomur delala težav. Tone, ki se dela gluhega, bo v igri karikiranejši od Tineta. Tone namreč svojo vlogo dvakrat igra: kot Tine in kot Tone, ki se dela gluhega. Paziti pa moramo, da ne zaidemo v pretiravanje, kar se pri podobnih šaljivih prizorih kaj rado dogaja.

Šala bo zanimivejša, če oba igralca kostumiramo v kmečke noše, maskiramo pa tako, da bosta predstavljala vztrajna vinska bratca z rdečimi in zariplimi nosovi.

TONE: Glej no, tamle gre pa Tine!... No, ga bom pa malo potegnil. Gluhega se bom naredil! Bom videl, kaj bo storil!...

TINE (zagleda Toneta — vesel): Živio, Tone! Že dolgo te nisem videl! Kje pa hodiš?

TONE (nastavi roko na uho): Aaaa?... Kaj si rekel?

TINE (glasno): Kaj počneš, da te ni nikjer videti? Nikjer te ni!

TONE: O, živi se, živi!

TINE: Kaj pa je s tabo? Si gluh?

TONE: Prav imaš! Popolnoma sem suh.

TINE (mu vpije na uho): E, jej! Kdaj si pa oglušel?

TONE: Seveda sem šel. V gostilno, kot vsak dan.

TINE: Ojoj! To je pa križ, Tone... Si bolan?

TONE: Sam sem šel, sam!

TINE: Kaj se ti je pa pripetilo?

TONE: Hvala, bo že za silo!

TINE: Hm, čudno!... Zadnjič si pa še dobro slišal! Kako pa kaj zdaj doma?

TONE: Ja, oštir me pa res dobro pozna!

TINE: O, ti nesreča božja! Le kje si to staknil?

TONE: He... he! Ženi sem zmaknil!

TINE: Pa si iskal pri zdravniku pomoč?

TONE: Vso noč, vso noč!

TINE: Sem slišal, da si dobil sina!

TONE: O, dobrega vina! Dobrega vina!

TINE: Kako je pa kaj z ženó?

TONE: O, včasih se tam stepó, stepó!

TINE: Tone, vprašal sem te, kako kaj živiš?

TONE: Ah, z njo je križ!

TINE: Ampak, Tone, ne gre in ne gre mi v glavo, da si tako nenadoma postal gluha. Saj bi ti bilo bolje napisati vse na papir!

TONE: Ja, včasih je že prepir!

TINE: Če je tako, pa pojdi domov! Saj ti ni treba biti vedno v oštariji!

TONE: Sem že bil na davkariji!

TINE: Tone, hotel sem te prositi za sto dinarjev posojila!

TONE: Vem, vem!... Spet bo vpila!

TINE: Ti, Tone, ali ti res ne slišiš, ali se samo tako delaš?

Ne gre mi v glavo, da lahko človek kar tako ogluš!

TONE: Saj ne spi!

TINE: Zdaj pa dovolj šale, Tone!... Si ti res gluha?

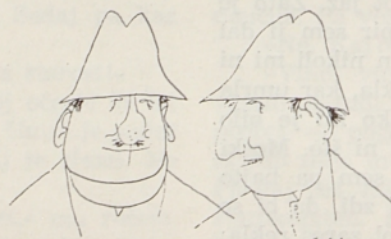
TONE: Ja, ja! Posluš pa ima, posluš!

TINE: No, ja!... Bo že bolje!

TONE: Ja, zmeraj je slabe volje!

TINE (se pomembno nasmeje in reče nenadoma čisto tiho): Tone, povabim te na liter vina. Ali greš?

TONE (hitro skoči in takoj odgovori): Seveda grem! Saj boš ti plačal, ali ne?

Pogovor z naročniki

Veseli smo, dragi naročniki, da tako vestno plačujete naročnine za RODNO GRUDO in SLOVENSKI IZSELJENSKI KOLEDAR. Še posebno pa smo veseli vaših številnih pohval in priznanj našemu tisku. Vsem, tudi tistim, ki pošiljajo naročnine preko banke in niso tukaj navedeni, se lepo zahvaljujemo. Zahvaljujemo se tistim, ki skrbijo za nove naročnike in seveda našim požrtvovalnim zastopnikom, ki v večini zbirajo in pošiljajo naročnine, ne da bi si zato zaračunavali provizijo.

FRANCIJA — Justin ČEBUL je poslal poleg svoje, še naročnine za Rodno grudo in Slovenski izseljenski koledar, ali za oboje od naročnikov: Jožef BABIČ, Marija CENTRIH, Neža LAMUT, Ivana LEČNIK, Matilda PAPEŽ, Franciška RUS, Marija ŠPITALAR, Jozef SKUBIC, Alojz SMERC, Anton VOZEL, Ivan URANKAR, Angela KONŽE.

Franc KASTELIC je poslal naročnino zase in za Pavlo SZYM- CZAK.

Ivan DEMŠAR je poslal naročnino zase, za Jean TOMCA, Franca TOMCA, Terezijo UDOVČ in Gregorija POTRPINA.

Matevž PUČKO je poravnal naročnino za revijo in koledar za sebe in za revijo za Mijo TRUBIČ.

Jakob SELAK, znesek, ki ste ga poslali po poštni nakaznici, smo v redu prejeli, hvala. To je 90 FF za Rodno grudo in 15 FF za koledar 1967.

HOLANDIJA — Za Rodno grudo in koledar je poslala naročnino družina Ferda OSOJNIKA, ki obenem toplo pozdravlja vse na matici. Hvala, Osojnikovi, pozdrave vračamo z najlepšimi željami!

ŠVEDSKA — Rodno grudo je poravnala Ema LAZAR, Ivanka ENIKO pa nam je pridobila novega naročnika.

NEMČIJA — Ernest JAMŠEK je poslal letošnjo naročnino za revijo in koledar pa še na račun 1968. leta je ostala ena marka za Rodno grudo. Pristrčno se zahvaljuje za redno pošiljanje revije. Zahvaljujemo se za naročnino za obe publikaciji Mariji CERNKO.

URUGUAY — Francisco VARGA je poslal naročnino za Rodno grudo.

KANADA — Geo STARK je poslal naročnino za Rodno grudo za leto 1967 in 1968. Cilka ARIH je poravnala naročnino Rodne grude do konca 1967. leta, koledarje 1965, 1966 in 1967 in slovar. Hvala, gospa Cilka, za naročnino in za pismo! L. A. STEGU je poslal naročnino Rodne grude za dva nova naročnika Jožeta ZIDARJA in Pavla ZA- LOŽNIKA.

ZDA — Naročnine smo prejeli od Janka ZORNIKA za novo naročnico Jennie VIDMAR in stara naročnika Josepha KLARICHA in Valentina MAISELA, dalje od Johna CHESNICA, od Antona GOLICA, Mary TOMSIC, Felixa STRUMBLA, Anne KATICH, Josepha TREB- CA, Johna KENKA. Andrew BARTEL je poslal naročnino za Frances KIRN, August KOLLANDER je poslal denar za avto karte Slovenije in Jugoslavije. Viktorija RUŽIČ je plačala letošnji koledar in prispevala za tiskovni sklad. Z zanimanjem spremlja naš tisk, čeprav jih ima že dvainosemdeset. Pisali in poravnali naročnino so še Joseph KOZAN, Eugene LIPIC, Matt PANGERSIČ, Frances KRANJC, Frances MIHELICH, Lovrenc PREZELJ in Rose KOVAČ.

Hvala in lep pozdrav prav vsem!

Hvala vam vsem, dragi naročniki, za vašo pristrčna pisma in za redno plačevanje naročnine. Ko boste prejeli tole številko, se spomnite še prijateljev in znancev, ki ne poznajo naše revije in koledarja, Slovencev, ki še po mnogih letih življenja v svetu mislijo na domači kraj pa morda nimajo več sorodnikov, da bi jim pisali, kako je pri nas. Pa še tistih, ki jih nenehno gloda domotožje, misel kako in kaj je doma. Preko našega tiska bodo tesno povezani z dogajanjem v Sloveniji in Jugoslaviji in tako posredno tudi z domačimi.

Joseph TREBEC je lepo in preprosto napisal v zadnjem pismu: Na RODNO GRUDO sem naročen že od ustanovitve. Ko jo prebiram in pregledujem slike, se nehote znajdem med svojci v domovini. Ni boljše tolažbe za domotožje, kot so novice iz rojstne dežele, kot je lepa materina beseda, kot je fotografija iz rodnih krajev. To mi lahko potrdi prav vsak izseljenec!

Priporočite našo revijo tudi tistim, ki so se začasno zaposlili v inozemstvu. V Rodni grudi bodo naši prenekateri nasvet ali odgovor na vprašanja, ki jih zadevajo.

Rodno grudo pošljemo lahko vsakomur najprej brezplačno na ogled. Ko se bo seznanil z vsebino revije, mu bo postala neobhodna prijateljica iz domovine.

Pošljite nam naslove!

POPRAVLJAMO

V majski številki Rodne grude je prišlo v rubriki »Vprašanja — odgovori« do neljube napake: ko smo odgovarjali na vprašanje o oskrbi v domovih upokoencev, smo napačno napisali, da znaša oskrba v domu na Taboru 65 N din na mesec, v resnici pa znaša 650 N din ali 65.000 starih dinarjev na mesec. Opravičujemo se za neljubo napako.

Opravičilo smo dolžni tudi društvu sv. Barbare v Herlerheide-Brunsum, ki je prispevalo 300 holandskih guldnov kot delno kritje stroškov gostovanja ansambla Slak v njihovem kraju, mi pa smo v prvi številki Rodne grude, ta njihov prispevek zabeležili kot — prispevek našemu tiskovnemu skladu.

Uprava

TISKOVNI SKLAD:

Hellen Pellich 1,60 \$, John Klanchar 4 \$, Emilia Perko 2 \$, Janko Zornik 1 \$, John Zugich 2 \$, Mary Ivanush 2 \$ Mary Kukar 1 \$, Helen Cerar 2 \$, Zora Rudan 1 \$, Maria Vercic 1 \$, Joseph Zagar 1 \$, Leslie Hull 2 \$, Raymond Kladnik 1 \$, Angeline Zaitz 1 \$, Frances Zupic 4 \$, Jennie Marinsek 1,70 \$, J. B. Medvescek 0,95 \$, Anton Fatur 1 \$, John Stermole 10 \$, Anton Richtar 1 \$, Sabina Zgrabljč 2 \$, Anton Vatovec 1 \$, Mary Iskra 2 \$, Slovenski pevski zbor ZARJA 50 \$, John Grabrovič 2 \$, Engelbert Tursan 20 SCH, Tony Vrsic 4 can. \$, Peter Kovačič 1 can. \$ John Divjak 2 can. \$, Vlado Jesenko 2 can. \$ Louis Gacnik 2 can. \$, Joseph Madronich 1,50 can. \$, Anton Kovše 20 bfr, August Baričič 50 bfr, Katarina Čargo 200 bfr, Marija Zakoje 3 DM, Alojz Slapšak 1 DM, Michel Jeltschitsch 6 DM, Pavel Zupanc 3 DM, Anton Lavrenčič 1 DM, Justina Kramberger 5 DM, Stane Vehar 5 DM, Frank Mernik 3 DM, Maria Ditmaer 1 DM, Leopold Maguša 10 NF, Feliks Jablanovec 5 KRS, Jože Fon 10,00 ND, Frances Epih 17,50 ND, Štefan Šajn 10,00 ND, Jože Smrkolj 25,00 ND, Alojz Rot 5,00 ND, Franc Tomšič 2,50 ND, Filip Dražić iz Californije je poslal za vse Izseljenske matice v Jugoslaviji 100 \$.

Rojaki v Nemčiji! Obveščamo vas, da je vsak petek rezerviran v vlaku za Jugoslavijo en spalni vagon. — Vožnja preko Ljubljane do Reke in nazaj stane 129 DM. Prijavite se na naslov:

JOSEF JAKLITSCH, 413 MOERS a/RH, Aisenstr. 27 b
DEUTSCHLAND

Rojaki, ki potujete po stari domovini in ostali Evropi, zapajte se nam!

» *Trans turist* «

vam nudi vse vrste turističnih uslug — prevoze in izlete z lastnimi najmodernejšimi avtobusi, hotelske rezervacije v lastnih in tujih hotelih, vse vrste vozovnic, karte za prirreditve, lov in ribolov in druge.

Centrala: **LJUBLJANA**, Titova 48/II. Tel. 313 366
telex AdriaAvio Ljubljana 31268

Poslovalnice: **Ljubljana, Bled, Bohinj, Radovljica, Skofja Loka, Domžale, Piran**

Podrobnejše informacije v ZDA pri August Kollander, Travel Bureau, 6419 St. Clair Ave. Cleveland 44103.

Zahtevajte prospekte!

V DOMOVINO ALI V INOZEMSTVO
POTUJTE Z LETALI

LJUBLJANA — TITOVA 38

telefon 314 341, 314 340

INDUSTRIJA KONFEKCIJE OBLAČIL

modna oblačila

LJUBLJANA, TOLSTOJEVA 9 a

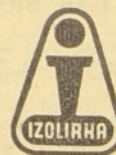
se priporoča s svojimi izdelki moške, ženske in otroške konfekcije

ZENSKI PLAŠČI
KOSTIMI
SPORTNA KONFEKCIJA
MOŠKE OBLEKE
SUKNJE IN POVRŠNIKI
SUKNJICI
HLAČE

Lastne prodajalne:

v Ljubljani, Titova cesta 43, Trg OF 18; v Celju Prešernova 6;
v Kranju, Cesta JLA 2; v Zalcu in Zireh

Pri nakupu oblačil z devizami ali travellers čeki nudimo 10 % popusta na maloprodajno ceno

izolirka

proizvaja materiale:

- za hidroizolacije
- za gradnjo cest
- za antikorozijsko
- za termo-akustične izolacije
- za elektroizolacije

LJUBLJANA-MOSTE

Telefon: 313 557 in 310852

»Izolirka« opozarja potrošnike, da dobijo v industrijski prodajalni na drobno v Ljubljani-Moste, Ob železnici 18, vse omenjene izolacijske materiale.

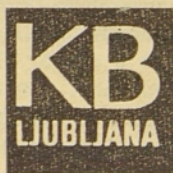
V zvezi s problemi uporabe izolacijskih materialov se obračajte na tehnično informativno službo »Izolirka«, kjer boste solidno postreženi.

Kreditna banka in hranilnica

Ljubljana

(PREJ KOMUNALNA BANKA, LJUBLJANA)

SUBIČEVA ULICA 2

Odkup vseh vrst tujih plačilnih sredstev opravljajo naslednje naše poslovne enote:

Osrednja poslovna enota — Šubičeva 2
Mestna hranilnica ljubljanska — Čopova 3
Bežigrad — Titova 55

Črnomelj

Domžale

Grosuplje

Kamnik

Kočevje

Litija

Rakek

Ribnica

Trbovlje

Vrhnika

ODKUPUJE vse vrste tujih valut, bančne in potovalne čeke, pokojninske čeke, kreditna pisma;

odkupi tuja plačilna sredstva od menjalnic in trgovin, ki prodajajo z 10 % popustom

PRODAJA vse vrste tujih valut za turistična in službena potovanja, izdaja čeke in kreditna pisma, opravlja retransfer inozemcem

ODPIRA devizne račune posameznikom in opravlja vse posle v zvezi z nakazili in prenosi s teh računov

Tekstil in konfekcija
za dom, delo
ali potovanje

modna hiša

L J U B L J A N A - M A R I B O R

PRI PLAČILU V DEVIZAH
UŽIVATE POPUST

Največja specializirana detajlistična
tekstilna organizacija v Jugoslaviji

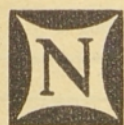
*Benjamin
rojakom*

ki prihajajo na obisk
v domovino, priporočam
ob ogledu
gorenjskega kota tudi
ogled naših modnih
pletenin iz čiste volne
in drugih vlaken;
naredimo tudi po meri.
Pismena naročila
za ameriško področje
pošljete
lahko na naslov mojih
staršev PETEK FRANK
6618 Bonna Ave
CLEVELAND 44103,
za druga področja
pa na naslov:

»PLAS-TEKS«, pletilstvo in plastika
PETEK FRANK
LESCE-BLED (pri železniški postaji — 150)
Postreženi boste solidno in poceni!

OBIŠČITE NAJVEČJO TRGOVSKO HIŠO V SLOVENIJI

VELEBLAGOVNICA
nama
L J U B L J A N A

V LJUBLJANI, TOMŠIČEVA UL. 2 (nasproti hotela Slon)

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov za dom, družino, za gospodinjstvo,
za šport in rekreacijo

Lastna menjalnica v pritličju

10 % popusta za nakup

s tujimi plačilnimi sredstvi

Poslovalnici:

»ELITA«, Čopova ul. 7

»Blagovnica
s stanovanjsko opremo«,
Wolfova ul. 1

Velika izbira blaga

Ugoden nakup

Sodoben način prodaje

Zelite podariti vašim sorodnikom
v Jugoslaviji

PRALNI STROJ?

Potem samo

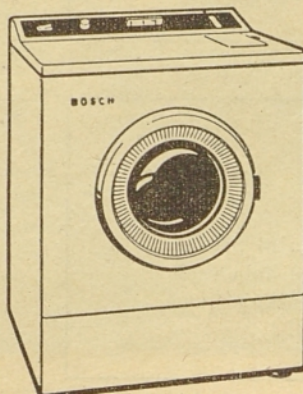
BOSCH

Devizno plačilo za Deutsche Bank A. G. —
Filiale Stuttgart

v korist firme

ROBERT BOSCH GmbH, STUTTGART

Cene in ponudbe izvolite zahtevati pri:

avtotehna

Ljubljana
Titova 25

Zagreb
Petrijnska 51

Beograd
Galsworthyeva 23

ag

K R A N J

Rojaki, ki boste obiskali svojo domovino — našo prelepo Slovenijo, se obrnite na podjetje

Javite se v Kranju,

Trg revolucije št. 4 — tel. 21 081, 21 082.

Karakt. št. 064

Avtopromet Gorenjska - Kranj

ki vam nudi turistične usluge vseh vrst, hotelske rezervacije, prevoze in izlete s sodobnimi avtobusi, rezervacije kart in vozovnic ter druge usluge.

mali oglasi

- prodaja hiš, stanovanj
- poizvedbe
- pozdravi, čestitke

Cena malih oglasov do 30 besed je 60 N din ali enakovrednost v drugi valuti za naročila iz inozemstva. Pri obširnejših oglasih stane vsaka nadaljnja beseda 3 N din ali enakovrednost v drugi valuti.

Naročnik malega oglasa prejme z računom tudi dokazni izvod.

Naročila z vsebino oglasa pošljite na naslov:

SLOVENSKA IZSELJENSKA MATICA
LJUBLJANA
Cankarjeva 1/II
Telefon 21 234

DOLENJCI, POZOR! Naprodaj je, daleč naokrog znano Lobetovo posestvo na Krki, Videm, številka 36 pri Ivančni Gorici na Dolenjskem.

Resni interesenti naj se javijo pisмено na naslov:
ROZA GROSELJ
LJUBLJANA, Jarnikova 3

Prodajam pol hiše z vrtom

400 m² v Trzinu, oddaljenem 6 km od središča Ljubljane. Avtobusna in železniška postaja v bližini. Možna je tudi zamenjava s stanovanjem v Franciji. Naslov pri Slovenski izseljenski matici.

Ugodno **prodajam nekaj parcel gozda in travnika**, blizu Postojne, posamezno ali skupno. Možnost gradnje weekend hiše.

Naslov pri Izseljenski matici.

MESTNA GALERIJA V LJUBLJANI,

Mestni trg 5, poleg Magistrata

ima v svojih prostorih tudi prodajni prostor, v katerem so naprodaj umetniška dela vseh živečih slovenskih likovnih umetnikov

V mirnem kraju na Kodeljevem v Ljubljani ugodno prodajam enodružinsko hišo, dograjeno pred tremi leti. Štiri velike sobe, dve z balkonom, moderna kuhinja, pritikline, garaža, centralna kurjava, vrt. Takoj vseljivo.

Naslov pri Slovenski izseljenski matici.

Po hudih življenjskih preizkušnjah so nastala Groharjeva najlepša dela. Prvo med njimi, »POMLAD«, je slika, ki diši po cvetju, ki je pravo nasprotje tragične teže, ki jo je slikar nosil v sebi. Sliko »Pomlad« je Grohar z oljem ustvaril na platno leta 1903.

Štiri leta kasneje, l. 1907 je nastala njegova »CVETOČA JABLANA« (slika na zadnji strani platnice).

Umetnik je moral spet skozi življenjske težave, kar je bilo očitno tudi v umetninah, ki jih je ustvarjal. Sončnih pokrajin ni slikal več. Obrnil se je k človeku. Preprosto kmetovo opravilo, kot je spravljanje krompirja v jeseni, je dvignil do simbolične pomembnosti. Slika »KROMPIR«, katere reprodukcijo objavljamo, je bila med poslednjimi njegovimi deli. Naslikal jo je l. 1909, dve leti pred smrtjo.

